

Aileyi Yeniden Tanımlamak: Değişimler ve Süreklilikler

Mehmet Fatih Güloęlu¹

Öz: Aile, sosyoloji literatüründe uzunca bir süre yapısal işlevselci bakış açısıyla ele alınmıştır. Bu bağlamda aile toplumun mikro hali olarak görülmüş ve toplumsal bütünleşmedeki işlevi ortaya konmaya çalışılmıştır. Fakat aile, yakın tarihte hızlı bir dönüşümden geçmiştir. Dolayısıyla aileyi inceleyen teorik yaklaşımlarında revize edilmesi bir zorunluluk haline gelmiştir. Makale, hâlihazırdaki aile tanımlarının mevcut aile ilişkilerini göstermede yetersiz kaldıklarını iddia etmiştir. Bu iddia ülkemiz özelinde gündeme getirilmiştir. Başka bir deyişle mevcut aile örgütlenmesi düşünüldüğünde aile tanımlamalarının tam olarak gerçekliği yansıtmamaktadır. Bu iddia Ricoeur'ün hermeneutik yöntemi ve sembolik etkileşimciliğin birlikte kullanılmasıyla kanıtlanmıştır. Bir yandan literatürdeki aile tanımlamaları analitik düşünme kısmında gündeme getirilerek bütünsel bir aile tanımına ulaşabilmek için eksiklikleri tartışmaya açılmıştır. Mevcut aile tanımlarının yetersizlikleri TÜİK ve farklı çalışmalardan elde edilen hem nicel hem de nitel verilerin ışığında açık bir şekilde ortaya konulmuştur. Nitekim hane yapısının farklılaşması, aile örgütlenmesinin daimi bir birliktelikten kesikliklerin ve kopuşların olabileceğini gösteren veriler ailenin işlevsel bir tanımını geçersiz kıldığını göstermektedir. Diyalektik düşünme kısmında ise, 22 baba ile yapılan nitel görüşmenin verileri sembolik etkileşimci yaklaşımla yorumlanarak bütünsel bir aile tanımına ulaşılmıştır. Böylece ülkemizde ailenin nasıl bir toplumsal dönüşümden geçtiği gösterilerek serimlenmiştir. Böylece ailenin günümüz dünyasındaki geçerli anlamı gün yüzüne çıkarılabilmektedir. Dolayısıyla literatürde aile üzerine yapılacak olan tartışmalara farklı bir boyut getirilmiştir. Sonuç olarak mevcut aile tanımlarının yetersiz olduğu ve yaşanan toplumsal dönüşüm sonucunda ailenin almış olduğu yeni formların bir dağılıma ya da yok oluş süreci olarak değerlendirilmesinin hatalı olduğu gösterilmiştir. Böylece yeni bir aile tanımlaması elde edilmiş olup bu tanımlama ile aile üyelerinin mevcut dönüşüm sürecinde yeni çıkar alanları üreterek ve bir sermaye akışının sürekliliği açık bir şekilde ortaya konmuştur.

Anahtar kelimeler: aile örgütlenmesi • ailenin dönüşümü • hermeneutik • ilişki uzamı ve eklemleme

¹ Mehmet Fatih Güloğlu (Dr.). Eposta: mfguloglu@gmail.com

Atıf: Güloğlu, M. F. (2019). Aileyi yeniden tanımlamak: Değişimler ve süreklilikler. *toplumsal değişim*, 1, 47–78.

Sosyolojik olarak aile üzerine çalışmaların büyük bir çoğunluğunda yapısal-işlevselci bir bakış açısının hâkim olduğu söylenebilir. Bu yaklaşımda aile toplumda sahip olduğu işlevler açısından değerlendirilmektedir. Genel olarak aile, sistem olarak ya da total bir birlik olarak değerlendirilir (Swingewood, 2010). Ancak böyle bir yaklaşım Giddens’in eleştirilerine kulak verilirse günümüz aile örgütlenmesini ifade etme konusunda yetersizdir. Çünkü yapısal işlevselcilik, “amaçlı insan eylemini sadece sınırlı ve yetersiz düzeyde açıklama imkânı sağlayan erekçi bir teori” (Giddens, 2005, s. 523); “işlev teriminin -ereklilik anlamında- gereksiz olduğu veya yanlış kullanıldığı bir sosyal teori” (Giddens, 2005, s. 527) ve “sistem ve yapı kavramlarını hatalı bir biçimde özdeşleştiren” bir teoridir (Giddens, 2005, s. 532). Başka bir deyişle, ailenin dönüşümünde bazı eylemlerin niyetlenilmemiş sonuçlarının etkisinin olabilmesi; nedensel bir analiz ile ailenin dönüşümünün açıklanamaması ve yapı kavramı “gözlenebilir kalıpları” anlatırken sistem ile özdeşleştirdiği için ailenin yapısal-işlevselci bir bakış ile hâlen değerlendirilmesi ailenin mevcut toplumsal durumunu kavramayı zorlaştırır. Aileyi sadece rol ve işlevleri ile ifade etmek yani kalıplaşmış bir düzen olarak değerlendirmek onu dar anlamıyla düşünmektir. Aileyi birlikte hareket eden bir bütünlük olarak ele almak ailenin aynı zamanda yıkıcı yanlarını görmezden gelmekle sonuçlanır. Nitekim devasa bir psikanaliz literatürü kendisini ailenin yıkıcı etkisine adanmıştır.

Yapısal-işlevselci yaklaşımın aksine aile, üyeleri aralarında meydana gelen bir ilişki uzamı olarak ele alınabilir. Ancak aileyi çeşitli ilişkilerin üzerinde şekillendiği, rekabete açıldığı, çatıştığı ve değiştirdiği bir uzam olarak ele almak zorluklarla doludur. Çalışmada bu zorluğu aşabilmek için diyalektik düşünme edimiyle aile örgütlenmesi tartışılmaya çalışılmıştır. İçinde kendi çelişkisini taşıyan bir bütünlük olarak aile örgütlenmesinin ele alınması düşünce tarihi açısından oldukça eski ancak sosyolojik olarak yeni bir durum olarak değerlendirilebilir. Her ne kadar aile, uyum ve bütünlüşme süreçlerinin yaşadığı toplumsal bir birim olsa da aynı zamanda sapmaların da üretildiği bir kurumdur. Böyle bir yaklaşım bir yandan ailenin bir kurum olarak diğer yandan da üyeleri arasında kurulan bir ilişki ağı olarak ele almayı gerektirir. Ailenin kurumsallığının benimsenmesi binlerce yıllık tecrübeyi önemsemek ve ailenin sürekliliğini sağlayan temel öğeyi bulmak açısından ufuk açıcudur. Dolayısıyla makalede, aile “hem hem de” kalıpları ile ele alınmıştır. Bu kapsamda analitik düşünme kısmında aile örgütlenmesinin tarihsel serüveni ortaya konulmuştur. Bu dönüşüm bir yandan dünyadaki gelişmelere göre bir yandan da ülkemiz özelindeki koşullar dile getirilerek belirtilmiştir. Bu kısım altında ifade edilenlerin amacı tarihsel süreç içerisinde ailenin dönüşümünü görebilecek kavrayışa sahip olma arzusudur. Böylelikle aile ve onu dönüştüren dinamikler arasındaki diyalektik ilişkinin ortaya çıkarılması için önemli bir basamak aşılmış olacaktır.

Ülkemizdeki dönüşümlerin dünya genelinden bağımsız olduğu düşünülemez. Örneğin, Therborn (2004, s. 295), 1990 ile 2000 yılları arasında dünya genelinde ailenin

dönüşümünü incelediği eserinde, ailenin dönüşümüne etkende bulunan üç faktör tespit etmiştir: patriyârşide, evlilik biçimlerinde ve doğurganlığa bakışta yaşanan farklılaşmalar. Başka bir deyişle patriyârşî gerilemiş, farklı evlilik modelleri -eş cinsel, partnerlik gibi- ortaya çıkmış ve doğurganlık azalmaya başlamıştır. Fakat yine de Therborn (2004, s. 306), son yüzyılda kurumsal olarak ailenin dönüştüğünü ancak yine de halen burada bizimle olduğunu belirtir. Makalenin karamsar bir tablo çizme veya nostaljik bir aile vurgusuna girişme gibi bir niyeti bulunmamaktadır. Ancak doğum oranındaki düşüş, evlilik dışı doğum oranlarındaki ve yalnız yaşayan ebeveynlerin oranındaki artış, tek kişilik hanelerin çoğalması gibi etkenler değerlendirildiğinde ülkemizde aile yaşantısında bir şeylerin değiştii açık bir şekilde söylenebilir (TAYA, 2014, s. 75). Buna mukabil uzun yıllardır literatürde ülkemiz için farklı aile modellerinin geliştirildiği de göz önüne alındığında bu sürecin oldukça uzun bir geçmişinin olduğu da görülmektedir. Dolayısıyla aile de kurumsal olarak varlığını sürdürmekle birlikte hem içsel hem de dışsal faktörler sonucu kendisini yeniden üretmektedir. Bu çerçevede hem bir süreklilik hem de bir süreksizliğin, kesintilerin veya kopuşların olduğu kurumsal bir örgütlenme olarak aile bu çalışmanın ana odağını oluşturmaktadır. Dolayısıyla analitik düşünme kısmında ailenin içeriği/anlamı görünür kılınmıştır.

İkinci kısım olan diyalektik düşünmede ise öncelikle saha araştırmasından elde edilen veriler yorumlanmıştır. Böylece hâlihazırda babalar için aile olmanın anlamı ortaya konulmuştur. Dolayısıyla elimizde tarihsel dönüşümleri ile kıyaslanabilecek bir veri seti elde edilmiştir. Bu verileri kıyaslamak için bir adıma daha ihtiyaç duyulmaktadır. Nitekim diyalektik düşünmenin ikinci adımında literatürde yer alan aile tanımlamaları soruşturmaya açılmıştır. Hem ailenin tarihsel dönüşümünün gösterdikleri hem de babaların aileyi anlamlandırma biçimleri göstermiştir ki literatürdeki tanımlamalar ile tarihsel ve mevcut gerçeklik arasında bir boşluk söz konusudur. Bu çerçevede böyle bir boşluğu doldurabilmek için aile tanımlamaları gözden geçirilmiştir. Yapılan bu aşamalı fakat eşzamanlı işlemlere binaen bir aile tanımı da önerilmiştir.

Yöntem: Hakkaniyetli Bir Yaklaşım

Bir araştırmacı ele aldığı araştırma nesnesine dönük istilacı bir tutumdan uzak durmalıdır. Bu ancak radikal şüphe ile yapılabilecek bir iş olduğu araştırmacı tarafından kabul edilmiştir. Bu çerçevede araştırmacı aile tanımlamalarının hâlihazırdaki gerçeklikle örtüşmediği gibi radikal bir şüphenin ürünü olan bir iddianın peşinden yürümüştür. Bu çerçevede verilerini toparlayıp derlemek ve yorumlarını ifade edebilmek için iki katmanlı bir yöntem izlemiştir. Makalede Ricoeur'ün Hermeneutik yöntemini kullanmaya çalışmıştır. "Ailede yaşanan dönüşümler bizleri onu yeniden tanımlamak zorunda bırakmaktadır" varsayımı bağlamında ilk olarak analitik düşünme kısmında ailenin tarihsel süreç içerisindeki serüveni gün yüzüne çıkarılmıştır. Böylece aile kavramının geçerli bir tanımında olması gerekenlerin tespiti için önemli bir

güzergâh belirlenmiştir. Diyalektik düşünme kısmında ise nitel desende tasarlanan ve 21 baba ile görüşülerek ulaşılan verilerin sembolik etkileşimci bir yaklaşımla analiz edilmesiyle aile kavramının hâlihazırda nasıl anlamlandırıldığı bulgulanmıştır. Akabinde literatürde yer alan aile tanımlamalarının yetersizliği gösterebilmek için bu iki veri seti kullanılmıştır. Böylece hem analitik kısımda belirtilen eksiklikler giderilmiş hem de geçerli bir aile tanımlamasına ulaşılmıştır. Araştırmacı böyle bir araştırmanın bütünsellik arayışına binaen bu yöntemi benimseyerek kendisini araştırma nesnesi üzerinde tahakküm üretici pratiklerden uzak tutacağını düşünmektedir. Böylece ülkemiz için anlamlılığı yüksek ve uzlaşımsal bir aile tanımlamasını tartışmaya açmıştır.

Analitik Düşünme

Kronos Versus Aile

Ailenin tarihsel olarak ne tür dönüşümlerden geçtiğini görmek onu daha bütünlüklü kavrayabilmeyi sağlar. Bu amaç uğrunda analitik başlığı altında ailenin başından geçen serüven açık bir şekilde ortaya konulmaya çalışılmıştır. Dünyanın birçok açıdan son üç yüzyıldır büyük dönüşümlerden geçtiği ve bunun aileyi etkilediği bir gerçektir. Avrupa özelinde ve çeperlerinde ailenin yapısı üzerinde belirgin etkisi olan tarihsel süreçler tarımsal devrim, Hristiyanlığın doğuşu ve sanayileşme olarak belirtilir (Goody, 2004, s. 145). Aynı süreçlerin bir benzerine Türk aile örgütlenmesinde de rastlanılmaktadır. Türk aile tarihi kimilerine göre İslam öncesi aile, İslam'a göre aile ve modern günümüz ailesi olarak (Canatan, 2009a, s. 119); kimilerine göre de İslam öncesi aile ve İslami aile örgütlenmesi şeklinde ayrıştırılmaktadır (Tezcan, 2000). Fakat inceleme nesnemiz olan aile, Avrupa'da ailenin dönüşümüne benzer bir şekilde, 19. yüzyılda ortaya çıkan ve ailenin dönüşümünü tetikleyen endüstrileşmenin sonuçlarıyla şekillendiği söylenebilir. Bu anlamda Türkiye bağlamında ailenin dönüşümü böyle bir tarihsellik içerisinde ele alınmıştır.

Günümüz ailesinin oluşumunda şüphesiz sanayileşmenin büyük etkisi vardır. Örneğin Marksist bir geleneğe bağlı olan Poster (1989, s. 196) aileyi dört farklı kategoride ele alır: 16. ve 17. yüzyılın köylü ailesi, 16. ve 17. yüzyılın aristokrat ailesi, 18. yüzyılda ortaya çıkan işçi sınıfı ailesi ve 19. yüzyıl burjuva ailesi. Bu tasnif şüphesiz Marksist yaklaşımın ürünü olmakla birlikte yapılan sınıflama sanayileşme bağlamındadır. Ayrıca aile üzerinde endüstrileşmenin bu denli önemli sonuçları Giddens (2012) tarafından da belirtilir. Ona göre aile, özellikle 18. yüzyıla kadar temel üretim birimidir. Nitekim Therborn (2004, s. 22–23) 19. yüzyılda yaşanan proleterleşme, kentleşme ve sanayileşme süreçlerinin aileyi dönüştürdüğünü vurgular. Benzer şekilde Nirun, (1994) ailede değişime yol açan etkilerin başında sanayileşmeyi sayar. Ancak değişime yol açan bu nedenler, ailenin ve dolayısıyla üyelerinin maruz kaldıkları bir durumdan ziyade karşılıklı olarak şekillenmelerin yaşandığı bir süreç olarak ele alınmalıdır. Çünkü aile,

eklemlenebilme yeteneği sayesinde geçmişten aldığı mirası da korumaktadır. Nitekim Bourdieu (2006, s. 35) “Aileler, Spinoza’nın verdiği anlamla bir tür *conatus*’un, yani kendi toplumsal varlığını, tüm güçleri ve ayrıcalıklarıyla sürdürme eğiliminin hareket geçirdiği bileşik gövdelerdir.” der. Kısaca aile bir yandan değişirken bir yandan da geçmişini günümüze taşımaktadır. Dolayısıyla ifade edilen nedenler ailenin varlığını sürdürme eğilimi olmaksızın bir anlam ifade etmezler.

Elbette ailenin dönüşümünde birçok farklı faktörün etkisi gösterilebilir. Giddens (2012), günümüz çekirdek ailelerinin daha çok duygusal tatmini aradığını ve günümüz çekirdek ailesinin “kapalı evcil aile”ye dönüştüğünü belirtir. Ancak bu süreç Goddy’e göre (2004, s. 186) modern ailenin yüceltilmesi uğruna ailenin tarihsel mirasının yadsınması anlamına gelmektedir. Özellikle ailenin mülkiyet ile olan ilişkisi sorunsallaştırılarak, modern aile örgütlenmesinin yüceltilmesi ile mevcut ailelerin önüne idealleştirilmiş bir aile konulmuştur. Çünkü aile uzun bir tarih boyunca mülkiyet ile birlikte varlık gösterir. Dolayısıyla aile, mülkiyet ile ilişkisi bağlamında tanımlanmıştır (Bell, 2013, s. 61). Oysa günümüz modern dünyasının hemen şafağında romantik eğilimler ile aileler kurulmaya başlanmıştır. Böylelikle günümüzde ailenin mülkiyet ilişkileri bağlamında tanımlanmaktan ziyade romantizme yapılan vurguyla tanımlandığı söylenebilir. Bu bağlamda romantizmin yükselmesi; bireysel bağlılığa, seçim özgürlüğüne verilen yüksek değer; ihtirasın dünyevi ve cinsel yollarla anlatılması evlilik sistemini ve aile örgütlenmesini dönüştürmüştür.

İstatistiklere bakıldığında aile kurumunun dünya genelindeki dönüşümü açık bir şekilde görülebilir. 18. yüzyıl İngiltere’sinde ortalama yaşam süresi 32, Almanya için ise 27’dir (Gittins, 2011, s. 22). Bu yaşam süreleri göz önüne alındığında geniş ailenin kan bağına dayalı olduğu Avrupa için söylenemez. Bu ülkeler için şu an ortalama yaşam süresi 75’in üzerindedir. Ayrıca 18. yüzyıl Avrupa ailesinde hizmetçiler de aileden sayılır. Oysa bugün aile kavramında hizmetçilere kesinlikle yer yoktur. Buna ek olarak ortaçağ için çocukluk 7 yaşında son bulurken (Gittins, 2011, s. 21); bugün 17 yaşında son bulmaktadır (Macinos, 2012, s. 471). Almanya’da 1896’da 5 olan doğurganlık oranı 2000’de 1,3’e; Mısır’da 1896’da 6,4 olan oran 2000’de 3,4’e gerilemiştir (Therborn, 2004, s. 292). Yakın zamanlı değişimlere bakıldığında ise, 20-24 yaş aralığında evlilik oranı örneğin ABD’de 1990’da %47 iken 2000’de %27’ye gerilemiştir (Therborn, 2004, s. 166). İran’da 15-19 yaşında evlenen kadınların oranı 1976’da %34 iken, 2000’de %18’e gerilemiştir (Therborn, 2004, s. 176). Evlilik dışı doğumların oranı İspanya için 1960’da %2,3 iken, 2000’de %16,3; Fransa’da %6,1 iken 2000’de %41,7 olmuştur. 1965 yılında Çin’de 6,1 olan doğum oranı 1980’de 2,2’ye gerilemiş; Brezilya’da 1965’te 6’dan 1980’de 4,4’te gerilemiş; Türkiye’de 1965’te 5,8’den 1980’de 4,2’ye gerilemiştir (Therborn, 2004, s. 237). Komünist Avrupa’da 1951’de doğurganlık oranı 2,92 iken 1981’de 2,08’e; Batı Avrupa’da 1951’de 2,57’den 1981’de 1,74’e gerilemiştir (Therborn, 2004, s. 258). İstatistik-

lerin de gösterdiği gibi aile yapısında ciddi değişimler meydana gelmiştir. Şüphesiz Türkiye bu dönüşümlerle paralel süreçleri yaşamıştır.

Türkiye’de ailenin dönüşümü ile ilgili doyurucu çalışmaların çok sayıda olduğu söylenemese de aile sosyolojisi alanında, geçmişe dönük arşiv ve literatüre dayalı tarihsel ve küçük çaplı etnografik çalışmalar ile yakın zamanlı saha çalışmaları bulunmaktadır (Aktaş, 2015, s. 420). Tarihselliği ve geçmişin mirasını taşıması nedeniyle ailenin değişimini sadece kısa bir zaman dilimiyle kavramak mümkün değildir. Bu çerçevede Osmanlı dönemi ailesiyle ilgili en önemli metin Kınalızade Ali Efendi’nin 1590’da yazdığı *Devlet ve Aile Ahlakı* adlı eserdir. Bu çalışmada ailenin, anne, baba, çocuklar, hizmetçiler ve ailenin gıdalarından oluştuğu belirtilir (Kınalızade, 2010, s. 10). 1590’larda yapılan bu tanımlama girişiminde hizmetçiyi ve yenen gıdaları da ailenin bir parçası olarak vurgulaması o dönemin aileye olan bakışını özetlemektedir. Bugün ailenin tanımında maddi öğelere referans bulunmamaktadır. 17. yüzyıl Osmanlı ailesi ile ilgili somut veriler elimizde bulunmamakla birlikte, bu tanımlamanın gösterdiği gibi ailede anne-baba vurgusu belirgindir. Dolayısıyla Ortaylı’nın (2012, s. 22) öne sürdüğu 17. yüzyıl Osmanlı ailesinin (İstanbul ve Edirne özelinde) tek eşli olduğu iddiası haklı bir yansıma bulmaktadır.

İlginç bir şekilde Osmanlı’nın 18. yüzyıldaki aile örgütlenmesi ile ilgili Latinize edilerek ortaya çıkarılmış pek bir veri söz konusu değildir. Ancak Osmanlı’nın 19. yüzyıldaki aile yapısı hakkında, tahrir defterlerinden elde edilen veriler çerçevesinde çeşitli spekülasyonlar yapılabilir. Dünya genelinde yaşanan dönüşüme ayak uydurmaya çalışan Osmanlı, halkın devletle olan uyumunu sağlayabilmek için Roma hukukunu referans alan bir hukuksallaşma eğilimine girmiştir (Ortaylı, 2012). Roma hukukunun transfer eğilimi, kayıt tutma faaliyetinin daha önemli hale gelmesini sağlamıştır. Sonuç olarak 19. yüzyıl ailesi ile ilgili daha fazla veriye ulaşılabilmektedir. Fakat bunlar Osmanlı’nın kentli ailelerinin analizidir. 19. yüzyıl Osmanlı ailesi ile ilgili iddialardan biri bu yüzyılda ataerkilliğinin çözülmeye başladığıdır. 19. yüzyılda Avrupa’da çözülen aile süreçlerinin bir benzerinin Osmanlı ailesi içinde geçerli olduğu düşüncesinden hareketle bu iddia öne sürülmüştür. Ancak Osmanlı ailesinde otorite yaşça büyük olanda olduğundan ve bu yaş büyüklüğü aynı şekilde kadınları da içerdiğinden, Osmanlı ailesinin ataerkil bir şekilde örgütlenmiş olduğunu öne sürmek hatalıdır (Duben, 2006, s. 125). Ayrıca 19. yüzyıl Osmanlı nüfus hareketliliği bir Londra gibi olmamıştır.

19. yüzyılda çeşitli basın araçlarının gelişmesiyle ailelere yönelik entelektüel müdahaleler de söz konusudur. Örneğin 1872 yılında Namık Kemal, aile üyelerinin yaşanan Avupailişme eğilimi karşısında dirayetli olmaları konusunda bir uyarı metni yayımlamıştır. “İnsanı peder hâsıl eder, kabile doğurur, valide besler.” diyen Namık Kemal (2005, s. 277), babalara, çocuklarını yetiştirirken onlara hayvanlarmış gibi muamele etmemelerini, eşlerine aşırı yüklenmemelerini; annelere, çocuklarının

taleplerini dikkate almalarını ve onları istemedikleri kişilerle zorla evlendirmemelerini; evlatlara da hanenin yükünü paylaşmalarını tavsiye etmiştir. Bu tavsiyelerin yapılıyor olması Osmanlı ailesinde bazı örüntü değişikliklerinin olduğunu ima eder. Diğer bir örnek ise Ahmet Mithat Efendi'dir. Nitekim Ahmet Mithat Efendi (2013a) aile üyelerinin hak ve sorumluluklarının sınırlarını çizmeye çalışmıştır. O, anne ve babanın çocuk yetiştirmek için bir yuva kurduklarını ve bu nedenle de çocuğun hem maddi hem de manevi ihtiyaçlarını karşılamaları gerektiğini, aynı şekilde kendi aralarındaki ilişkinin de sevgi dolu olması gerektiğini belirtmiştir. Bu entelektüel müdahaleler sonucu, aileler çocuk sayısını önemsemekten ziyade daha çok onların sağlık ve eğitimini önemser hale gelmiştir (Duben, 2014, s. 254).

20. yüzyıla gelindiğinde ise ailede meydana gelen değişimler yaşanan birçok toplumsal kırılmanın izlerini taşımaktadır. Örneğin Osmanlının, Birinci Dünya Savaşı esnasında çıkarmış olduğu Hukuk-i Aile Kararnamesi, 25 Ekim 1917'de yürürlüğe girmiş olsa da 1919 yılında kaldırılmıştır. Bu kanunname, Osmanlı ailesini kanun karşısında tüzelleştirmekte ve milliyet farkını minimize etmektedir (Çeker, 1999). Bu süreç her ne kadar sekteye uğramış olsa da hukuk karşısında tanımlı bir aile arayışı Medeni Kanun'un (1926) kabulü ile tamamlanmıştır. 1920'li yıllar, savaşın sonuçları ile başa kalmış bir aile yapısına işaret eder. Büyük oranda dul kadınların oluşturduğu bir aile yapılanması ortaya çıkmıştır. Bunun kırsaldaki yansıması ise tahmini olarak çok eşliliğin kısmi bir artışıdır. Şehir merkezleri için bu çok da geçerli değildir. Savaşın izlerinin kırsala göre daha hızlı sarıldığı bu merkezlerde 1930'larda aile üyelerinden olan geç yetişkin çocukların üzerindeki anne baba baskısı azalmıştır (Duben, 2006, s. 152).

Cumhuriyet ailesinin şekillenmesinde, kendinden önceki aydınlar gibi hiç şüphesiz Gökalp'ın de büyük bir katkısı olmuştur. Gökalp, *Türkçülüğün Esasları* (1976, s. 152) adlı metninde, *Aile Ahlakı* adlı bir bölüm ile modernleşme çabalarını yürüten bir ülkenin şu ahlaki ilkeler üzerinde kurulması gerektiğini dile getirir: Millet, vatan, meslek, aile, demokrasi ve feminizm. Gökalp, bir ülkenin en fazla önem vermesi gereken ilkelere biri olarak aileyi görmektedir. Gökalp, bu ilkeler kapsamında ailenin yeniden örgütlenmesi gerektiği bilincini ülkenin kurucularına aktarır (Durakbaşı, 2004). Modern Türkiye için, baba velayetinde, çocuklar arasında fark götmeyen, eşler arası ilişkilerin otoriterlikten arındığı bir aile önermektedir. Eski Türk geleneklerine dönen, kadının güçlü bir şekilde toplumda yer bulduğu ve hatta onun tabiriyle amazon olduğu bir anlayışla, şer'i hukukun öngördüğu bir uzlaşa çerçevesinde eğitilmiş, demokrat ve eşler arası ilişkilerde muhabbetin olduğu bir aile kurgular. Bu kurgu Cumhuriyet ailesinin oluşumunun yapı taşlarıdır.

Cumhuriyete geçiş ve ardından gelen yasal yapılandırma sürecinin kurmaya çalıştığı aile, 20. yüzyılın ikinci yarısında yeni bir kırılma daha yaşar. Özellikle kır-kent ayrımı çerçevesinde yaşanan göç ve ülkenin kalkınma hamlesi aileyi yeni koşullara

adapte olmaya zorlamıştır. 1923'te nüfusun %84'ü kırsalda iken, 1960'da bu oran %74'e; 2009'da ise %24'e gerilemiştir (Keleş, 2008, s. 62). Dolayısıyla yaşanan göç ve sanayileşme hamlesi ailenin sosyal hareketliliğini doğurmuştur (Tolan, 1991, s. 488). Göç ve kentleşmenin yoğun olduğu 1960-1980 arası dönemin aile örgütlenmesi genel olarak 'gecekondu ailesi' şeklinde adlandırmıştır. 1980'lerde ise, 1950'lerin vermiş olduğu sosyal hareketlilik ivmesi yavaşlayarak aile, kısmi olarak yerleşik hale gelmiştir. Başka bir deyişle sosyal hareketliliği mekânsal olarak darlaşmış ancak talepleri farklı mecralara yönelerek çeşitlenmiştir. Serbest piyasa ekonomisi, sanayileşmenin belirginleşmesi, bilgi iletişim teknolojilerinin ve aile yaşamını kolaylaştıracak mekanik aletlerin yaygınlaşması gibi birçok etken aileye farklı sermaye akışlarının gerçekleşmesini sağlamıştır. Tüm bu değişimlere rağmen 1980'lerde ailede baba hâlen egemen konumdadır. "Kadın ve erkek arasındaki rol dağılımından anlaşıldığına göre, hâlâ meslek ve gelirin erkeğin, tüketim ve evin sorumluluğunun ise kadının işlevleri olduğu algısı devam etmektedir" (Tolan, 1991, s. 492).

Bir yandan dünyada yaşanan üretim rejimindeki değişim, diğer yandan da fordist dönemin meyvelerinin olgunlaştığı bir dönem olarak 2000'ler ailenin dönüşüm hızının yüksek olduğunu istatistikler göstermektedir. Ülkemizde aileler haneler üzerinden değerlendirildiğinde şu türden verilerle karşılaşılmaktadır: TÜİK (2013) verilerine göre, 2006 yılında tek kişilik haneler %6,1 iken 2012 yılında bu rakam 8,6; üç kuşağı içeren haneler 2006 yılında %16,6 iken 2012 yılında %13,5 olmuştur. Ayrıca çocuklu çiftlerin oranı 2006 yılında %57 iken 2012 yılında %54'e gerilemiştir. Çocuksuz ailelerin oranında bir artış yaşanmaktadır. Aynı şekilde tek ebeveynli hanelerin oranı %7,2'den %8,1'e yükselmiştir. Bu rakamlara göre kuşaklar arası bilgi ve tecrübe aktarımında köklü değişiklikler meydana gelmektedir. Yukarıdaki rakamlara ek olarak Aile Yapısı Araştırması'na (2011) göre tek ebeveynli aileler 2011 yılında %6,6; tek kişilik haneler %9,6; çocuksuz çekirdek aileler %17,6 ve tam çekirdek aileler ise %51 oranındadır. Hane yapısındaki önemli değişimlerden biri de tek kişilik hanelerde yaşayanların yaş dağılımlarıdır. Özellikle tek kişilik hanelerin yaş dağılımları aile olmanın anlamında yaşanan dönüşüme işaret eder. TÜİK (2012) verilerine göre, 2006-2011 yılları arasındaki beş yılda, bir hanede yalnız yaşayan insanların oranı %6,1'den %8,6'ya çıkmıştır. Yine TÜİK verilerine göre (2013) tek ebeveynin anne olduğu ailelerin daha yoksul olduğu bilinmekle birlikte, ülkemizde 2006'dan 2012'ye kadar geçen sürede ebeveynin anne olduğu hanelerde azalma görülmektedir. 2006 yılında tek ebeveynin anne olduğu hanelerin oranı %86,6 iken 2012 yılında %84,9'a gerilemiştir. Aynı şekilde 2007 yılında %9,09 olan kaba evlenme hızı 2013 yılında %7,89'a gerilemiştir. 2007 yılında ülkemizin nüfusu 70 586 256 kişi olup 638 bin evlilik gerçekleşirken, 2013 yılında nüfus 76 667 864 olup 600 bin evlilik gerçekleşmiştir. Dolayısıyla nüfus artış hızı ile evlilik artış hızı arasında ters bir orantı ortaya çıkmaya başlamıştır.

Aile olmanın evlilik ile başladığı göz önüne alındığında günümüz modern dünyasında ilk evlenme yaşı önem kazanmaktadır. TÜİK'e göre (2012, s. 32), 1940'ta erkek evlenme yaşının 30'a yakın olduğu görülürken 1990'da 26,1'e gerilediği görülmektedir. Kadınların ilk evlenme yaş aralığının da 22-24 aralığında değiştiği görülmektedir. 2001 yılından itibaren de evlenme yaşlarında bir artış gözlemlenmektedir. Geçen 10 yılda kadınlarda evlenme yaşı bir yaş, erkekler de ise 1,3 yaş yükselmiştir. Ancak TAYA'ya (2011, s. 183) göre ilk evlenme yaşı TÜİK verilerinden farklı olarak kadınlarda 19,9 şeklindedir. "Türkiye'de ilk evliliklerin %56,9'u 18-24 yaş aralığında gerçekleşmektedir. Kadınların yüzde 58,8'i, erkeklerin ise 55'i 18-24 yaş aralığında evlenmektedir. 18 yaşından küçük evlilikler azımsanamayacak bir orandadır (%18,2). Erkeklerle kıyasla kadınların küçük yaşlarda daha fazla evlendikleri görülmektedir (%29,2) (TAYA, 2011, s. 181). İki veri arasındaki fark oldukça büyüktür. Üstelik 1885 yılında kadınların ilk evlenme yaşının İstanbul özelinde 19 olduğu hatırlanırsa 140 yıl gibi bir sürede yaşanan onca değişime rağmen ilk evlenme yaşı TÜİK'e göre sadece 3 yıl artmış, TAYA'ya (2011) göre ise değişmemiştir. Ancak bu konuda TÜİK'in referans alınması daha makul görünmektedir.

Ailenin dönüşümü aile üyelerinden çocuğa bakışı de değiştirmiştir. TÜİK verilerine (2013) göre, 1955 yılından 1970 yılına kadar olan sürede çocuk nüfusunda artış vardır (%45,3'ten %48,5'e). 1990 yılında toplam nüfusun %41,8'i çocuk iken 2012 yılı itibarıyla toplam nüfus içindeki çocuk oranı %30'a gerilemiştir. Bu azalma, aile olmanın anlamında ve çocuğun değerinin ne olduğunun saptanmasında yaşanan değişime işaret eder. Aile olmanın anlamı günümüz aileleri için çocuk sayısı ile doğru orantılı değildir. Çocuk sayısındaki düşüş bir çiftin "soy devamlılığı" fikri etrafında aile kurmadığını ifade eder. Ailenin dönüşümünde boşanma istatistikleri de önemli bir yer tutar. TÜİK verilerine (2012; 2014) göre 1950 yılında 7873 çift boşanırken, 1980 yılında 15901 çift boşanmıştır. Ancak kaba boşanma hızı değişmemiştir (0,38). Dolayısıyla artan nüfus yaşanan boşanma sayısını soğurabilmektedir. Hatta 1990 yılında kaba boşanma hızının oldukça düşük olduğu görülmektedir. Ancak 1990 yılından itibaren kaba boşanma hızı da artmaya başlamıştır. 1990 yılında 0,26 olan rakam 2013 yılında 1,65'e ulaşmıştır. Boşanma hızındaki artış rakamsal olarak çok küçük görünebilir ancak ülke nüfusundaki artışa rağmen bu rakamın yükseldiği belirtilmelidir. Çünkü 1990 yılında toplam 26712 çift boşanırken 2013 yılında 125 305 çift boşanmıştır. Yani on kat artış yaşanmaktadır. Boşanmaların artması, aile olmanın anlamının "devamlılık fikrinden" uzaklaştığını göstermektedir. Ancak bu dönüşüm dünya ile benzeşmektedir. Örneğin OECD (2015) verileri ve Castells'in (2006, s. 259) verilerine göre Japonya'nın 1971'deki kaba boşanma hızı 0,99'dan 2014 yılında 1,8'e çıkarken ABD'de ise 3,72'den 1990'da 4,70'e çıkmış, 2014 yılında da 3,2'ye gerilemiştir.

İstatistiklerin gösterdiği değişimlerin arka planında büyük ölçüde iktisadi dönüşümlerin olduğu söylenebilir. Bu kapsamda ülkemiz tarihi açısından üç önemli kı-

rılma noktasına işaret edilebilir. İlki, Cumhuriyetin ilanı ile birlikte ekonomide aktör olarak devletin rol aldığı uygulamaları kapsayan (1930-1948) dönem; *ikincisi*, 1950’lerde başlayan dışa açılım ve 1960’ların ithal ikameci sanayileşme hamlesinin etkilerinin olduğu (1950-1980) dönem ve üçüncüsü de 1980’de başlayan -24 Ocak Kararları- dönemdir (Kaya, 2014, s. 158–159). Bu üç aşamada uygulanan farklı ekonomi politikaları, aile düzenleme tarzlarını yeniden üretmiştir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında ülke genelinde tarımda kullanılan toplam makine sayısı da 15711 adettir (Özensel, 2014, s. 135). Cumhuriyetin ilk dönemlerinde nüfusun %90’ı tarımda çalışıyordu ve bu oran 1950’de %85’e gerilese de çalışma saat ve disiplini geleneksel teamüllere göre şekillenmişti. Dolayısıyla Cumhuriyet’in ilk dönemlerinde işçileşme, sanayileşme ve kentleşme oranları oldukça düşüktür (Kömürçüoğlu, 2014, s. 94). Bu çerçevede Cumhuriyet ailesi, tarımsal ve kırsal yaşantısıyla uyumlu geleneksel örüntülerinde savaşın ağır sonuçları dışında kırılma yaşamamış bir örgütlenme göstermektedir. Kısacası 1950’lere kadar olan aile örgütlenmesi, Osmanlıdan kalan haliyle kendisini üretmiştir.

1950’lerden itibaren, Türkiye Cumhuriyeti Devleti, savaş sonrası dünyada kurulan yeni ticaret ağının içine dâhil olmaya başlamıştır. 1948 yılında alınmaya başlanan Marshall Yardımları ile ülkenin tarımsal üretiminde artışlar yaşanmıştır. Bu yardım kapsamında 1948’de 1750 olan traktör sayısı 1955 yılında 40000’e ulaşmıştır (Özensel, 2014, s. 139). Kırsala traktörlerin gelmesinin olumsuz sonucu olarak da bir köyde bir traktör ortalama 6 kişiyi işsizleştirmiştir (Tekeli, 1982). Böylece tarımda çalışan kadınlar işsizleşmiş, evin ekonomisine sundukları katkı ortadan kalmıştır. Bunun sonucu olarak evlere kapatılan kadınlar özellikle 1980’lere doğru ‘ev kadını’ olmaya başlamışlardır. Ayrıca geçimini tarımdan sağlayan aile üyelerinin işsizleşmesi onları şehirlere göç etmeye zorlamıştır. Ailelerin kentlere gelmesi ile de ülkenin kentleşme oranı 1950 ile 1980 aralığında ikiye katlanmıştır. Bu gecekondulaşma oranı ortaya çıkarmıştır. 1950’den 1960’a kadar olan on yılda gecekondulaşma oranı %4,7’den %16,4’e yükselerek dört kat artmıştır (Kömürçüoğlu, 2014, s. 107). 1980’e gelindiğinde ise %26,1 olmuştur. Bunun sonucu olarak dünyanın en büyük 25. mega gecekondulaşma bölgesi Ankara Altındağ ilçesinde inşa edilmiştir (Davis, 2016). Dolayısıyla kır kökenli aile kırsal yaşam dünyasından şehir yaşam dünyasına geçmiştir. Bunun sonucu olarak da yaşanan değişimleri açıklayabilmek için aileler hakkında, “çekirdek aile konfederasyonları” ya da “çekirdek aileler ağı” (Dikeçligil, 2014); “bağlantılı çekirdek aile” (Sezal, 1996, s. 19) gibi aile modelleri tasarlanmıştır. Aileyi dönüştüren üçüncü kırılma ise 1980’lerin başında ülkenin liberal ekonomik politikalara geçişidir. 24 Ocak Kararları diye bilinen bu süreç ülkenin dışa açılmasını sağlayarak ihracat ve ithalat odaklı yeniden yapılanma sürecini ortaya çıkarmıştır. Bu dönemde liberalleşme politikaları orta sınıf aile örgütlenmesinin refaha kavuşmasını sağlamıştır.

Tüm bu anlatılanlardan hareketle aile örgütlenmesi toplumsal dönüşümlerden payına düşeni fazlasıyla almaktadır. Makalede özellikle sanayileşmeyle birlikte ortaya çıkan dönüşüme vurgu yapılmış olup ailenin yeni üretim pratiği ile birlikte şekillendiği söylenmeye çalışılmıştır. Aynı şekilde ülkemiz özelinde de ailenin dönüşümünde etken olan unsurlar sıralanarak bugünkü durumu gözden geçirilmiştir. Türk aile örgütlenmesi her ne kadar yaşanan dönüşümlere binaen farklı modeller altında ele alınmaya çalışılsa da küresel dönüşümlerin de etkisine oldukça açık olduğu görülmüştür. Kısaca aile bir kurumsal örgütlenme olarak tarihsel vasıflarını sürdürmekle birlikte ortaya çıkan yeni talepler ekseninde de kendisini dönüştürmektedir. Aynı zamanda dönüşümlere karşı bir direnç noktası da teşkil etmektedir. Tarihsel serüveni özetlenen ailenin hâlihazırdaki durumuna bakmak onun şimdiki gelişimini görmek başka bir deyişle diyalektik adımı atmak için gerekli donanım elde edilmiştir.

Diyalektik Düşünme

Bu kısımda günümüz ailesinin nasıl ifade edilebileceği hakkında bir tasvire ulaşabilmek için mevcut aile örgütlenmesine odaklanılmıştır. Bu çerçevede 21 baba ile görüşme gerçekleştirilerek onların aileyi nasıl anlamlandırdıklarına bakılmıştır. Babalar ile yürütülen derinlemesine mülakatlar sembolik etkileşimci bakış açısının analiz birimi olarak kullanılmasıyla analiz edilmiştir. Akabinde ailenin tarihsel süreçte yaşanan dönüşümler ve literatürde mevcut olan aile tanımlamalarıyla nasıl bir diyalektik dönüşüm içinde olduğunu görmek için de literatürdeki aile tanımlamaları tartışılmıştır. Böylece bu kısımda “Günümüz ailesinin tanımı nasıl bir içeriğe sahip olmalıdır?” sorusuna cevap aranmış ve bir öneri sunulmuştur.

Bulgular: Babalar ve Aileleri

Ailenin hem bir üyesi hem de reisi olan günümüz babaları için ailenin anlamını araştırmak şüphesiz bir yandan mevcut durumu görmeyi sağlar bir yandan da literatürün kendisini yeniden üretmesine fırsatlar sunar. Bu çerçevede ailenin dönüşümünü ve dönüştürücülüğünü görmek için babaların aileye yükledikleri anlamlar ortaya konulmalıdır. Böylece bu anlamlar ile ailenin tarihselliği içindeki anlamları arasındaki süreklilik ve kopuşlar görülebileceği gibi aynı zamanda literatürde ailenin tanımlanma biçimlerinin eleştirisi de yapılabilecektir. Bu çerçevede babalara “aile olmaktan nasıl bir şey anladıkları” sorulmuş ve verdikleri cevaplar yorumlanmıştır.

EE için aile olmak, erkeğin *yaşama sebebi*dir. Ailesi olan bir erkeğin toplumsal yaşama adapte olarak toplumun üyeleri tarafından *itibar göreceğini* ve *içselleştirileceğini* düşünmektedir. Ayrıca EE ideal bir aile modeli olarak, *sağlıklı aileyi* öne sürmektedir. Ona göre sağlıklı aile, patolojik olandan uzak, şiddet ve zor öğelerinin yer almadığı, aile üyeleri arasında yoğun bir iletişimin olduğu ve toplumla dayanışmayı üreten bir örgütlenmedir.

Bir erkek düşünün eşi yok, işi yok, ailesi yok, yaşama sebebi bence daralır yani. (...) Eşi ve işi olduğu zaman bunu süslemeye girmeye çalışıyor. Allah nasip ederse çocuğu oluyor. (...) Sağlıklı aileler olduğu zaman toplumun içinde, hem ülkenin refahı daha çok gelişir hem aileler daha bilinçli olur. Yeni nesiller daha bilinçli olur. Sağlıklı aile, maddi manevi babayla anne arasında ve bunların çocuklarla birlikte bir arada fikirler, düşünceler, yaşantı, devamında eğitim, farklı uygulamalarla birlikte maddi manevi düzgün yaşantıya sebep olan bir durum yani. Düzgün yaşantı dediğimiz ne? Yani şiddetin olmadığı, aile içi şiddetin olmadığı, sevgi saygının olduğu, yani önce kendilerine, sonra birbirlerine sonra çevrelere olması gerektiği gibi davranmadır (EE, 40 yaşında, Vestel Bayisi, İstanbul).

MY ailenin hukuki bir birlik olduğunu onaylamaktadır. MY için aile olmak, doğum ve ölüm gibi *doğal bir süreç* olup yeni *sorumluluklar üstlenmek* demektir. Sorumluluk üstlenmeyi, aile üyeleriyle ilgilenmeyi, onlara vakit ayırmayı, onların ihtiyaçlarını gidermek için çabalamayı kısacası onlarla *sağlıklı* bir şekilde ilgilenmeyi aile olarak görmektedir.

Biraz toplumun örfleri, göreneklerinden dolayı bir de insanın yaşam doğasından dolayı evlenmesi gerekiyor. Çift olması gerekiyor (...) Yani kendi ailesine insanın sahip olması, yani kendinizin sorumluluğu, eşinin, ailenin, evin sorumluluğu, yani kolay bir şey değil. (...) Siz eşinizle beraber zaman geçirmek istersiniz. Çocuğunuzun ödevini, dersini vs.sini yani her şeyi tam olarak yapmak istediğiniz zaman zor gerçekten (MY, 40 yaşında, Kuyumcu, İstanbul).

ÖY için aile, *sevme ve sevilmenin doğal olarak* oluştuğu bir ilişki biçimidir. Böyle bir ilişki biçimi aynı zamanda aile üyelerinin geleceği için çabalamayı da doğurmaktadır. Dolayısıyla aile olmak, *sorumluluk* taşımaktır. Ayrıca ÖY'nin aileyi doğal bir ihtiyaç olarak belirtmesi onun günün koşullarına uyarlanabildiğini kabul ettiğini göstermektedir.

Bir sorumluluk istiyor tabi ki. Ben hep ailemlle birlikte yaşamış bir insanım. (...) Öyle olunca hani bir ailenin kıymetini bilmek de bir farkımız vardı yani. (...) Aile olmak bir ihtiyaç olduğunu da düşünüyorum. Yani bu sevmek sevilmek, çoluk çocuk sahibi olmak. (...) Ama doğanın bir şeyi diye düşünüyorum yani bir kanunu gibi. Evet bu bir kural. Zaten doğal süreçler içerisinde de kendiliğinden de gelişiyor bazı şeyler (ÖY, 41 yaşında, Mühendis, Eskişehir).

MT, aile olmayı yaşamın doğal bir süreci olarak değerlendirmektedir. Ona göre aile belli bir yaşa gelen her insanın kurması gereken bir ilişki yumağıdır. Aile, iki kişinin evlilik bağı ile başlattığı ve çocuklarla güçlendirdiği bir birlikteliktir. Dolayısıyla aile üyelerinin *sorumluluklarını taşımak* ve onlarla *hemen her şeyi paylaşmak* demektir. Ayrıca ailenin, üyelerini koruyan bir haleye de sahip olduğunu belirtmiştir.

Aile çok güzel bir şey valla yani. Ya insan zaten hayatında belli bir araba alırsın, heyecanlanırsın; oyuncak alırsın, heyecanlanırsın çocukken; araba aldık yirmi yaşlarında onu tattık. Ne bileyim, kız arkadaşlarımız oldu, onu tattık. Derken hepsi bitiyor. Bundan sonra başka şeyler gerekiyor insana. Hani bir otuz yaşlardan otuz beş yaşlardan sonra aile olmak yüzde yüz gerekiyor. (...) Aile olmak paylaşmak. (...) Önce çocukların isteklerini karşılıyorsun. Ondan sonra onların hoşuna giden şeyleri yapıyorsun. Onların hoşuna giden yemekleri yiyoruz. (...)

Aile olmak, paylaşmak, mutluluk, yani birçok kötü şeyden alıkoyuyor insanı (MT, 43 yaşında, Oto Malzeme Bayisi, Ankara).

HKA için aile olmak *paylaşma, sorumluluk duygusu ve düzenli yaşam* demektir. Aile olmak yeni *nesillerin yetiştirilmesinin* sorumluluğunu almaktır. Aile, yeni nesiller yetiştirmek amacıyla karşı cinsler arasında kurulan bir birliktelik; onların gelecek yaşamlarının şekillendirilmesi için gerekli pratiklerin icra edilmesidir. Bu pratiklerin icra edilebilmesi için ise ailenin düzenli ve istikrarlı bir yaşam alışkanlığı temelinde örgütlenmesini gerektğine inanmaktadır.

Aile olmak bir şeyleri paylaşmak demek. En azından bir sorumluluk duygusunu yaşamak demek. Şimdi benim açımdan bir sorumluluğum var. İki tane çocuğum var. Bir tane eşim var. Biz bir aileyiz. Her türlü maddi manevi her türlü işlemlerini yapmak zorundayım ben. (...) Çocuğumuz var. Yarın bunlar büyüyecek. İşte evlendireceğiz. Onlar da yarın bir gün aile kuracaklar. Onlara nasıl yardımcı olabiliriz? Yani aile kavramım bu. En azından bir insana bazı şeylerden çekip düzenli bir hayata sokma şekli. Aile şeyi genelde odur yani. Paylaşım, sorumluluk, düzenli aile yaşamı (HKA, 36 yaşında, Memur, Eskişehir).

MÖ için aile olmak, bir *yuva* sahibi olmaktır. Bir evde, aynı çatı altında birlikte yaşayanların bütünü aileyi oluşturur. MÖ için her şeyden önce gelen aile, paylaşım-
ların olduğu ve kimi zaman tavizlerin verildiği bir *bağ kurma* biçimidir. Bu paylaşım ve bağa ek olarak aile olmak, üyeleri arasında güçlü dayanışmanın olması demektir.

Aile olmak kadar güzel bir şey yok. Zaten evlilik dinimizce de güzel bir şey. Yuva adı üstünde yuva yani. Öyle olunca eşle bir şey paylaşmak, bir şey konuşmak, anlaşmak, fikirleri birbirine taviz vermek gerekiyor. (...) Ben evladıyla, eşimle, annemle, babamla onlarla bir yere çıkıyorsam, onlarla bir şey paylaşıyorsam, ben o zaman mutluyum. Ben onlarsız bir yere çıkıyorsam, bir şey alıyorsam aldığım şeyi onlara götürürüm. Onlara da yediririm, tattırırım. Aile olmak böyle bir şey: Bağımlı olmak (MÖ,33 yaşında, İşçi, Eskişehir).

ST için aile olmak *bağlılık ve bağımlılık ilişkisi* demektir. Aile olmak *paylaşım ve birlikte olma* duygusunun deneyimlendiği bir uzamdır. ST aile olmayı, *yalnızlığa bir çare* olarak görmektedir. Bu anlamda ST için aile olmak duygu yoğunluklarının yaşandığı bir birlikteliktir. Başka bir deyişle, aile üyeleriyle birlikte zaman geçirmek ve ortak bir şeyler yapmaktır.

Bu aslında bir kalıba sokulan bir şey değil diye düşünüyorum. Beraber o duyguyu yaşamak güzel diyorum. (...) Aynı olmaklık duygusu var diye düşünüyorum. Eksiklik hissediyorum; çocuğum, hani bir şey evde mesela hani bizim onunla geçirdiğimiz saatler var. O saatlerin yokluğunda mesela çocuğum veya eşim şehir dışına gittiğinde eve gittiğimde bir eksiklik hissediyorum gerçek anlamda. (...) Birlikte bir şey yapabilmek duygusu hoş bir şey. O paylaşma güzel bir şey diye düşünüyorum (ST, 40 yaşında, Odyolog, Ankara).

TK için aile, evlilik ile temeli atılan ve asıl anlamını çocukla bulan karı koca birlikteliğidir. Kendisini muhafazakâr olarak tanımlayan TK aile olmayı toplumsal yaşamın bir zorunluluğu olarak görmekte ve özel olarak da aile olmayı çocuk sahibi olmak şeklinde tanımlamaktadır.

Aile olmak güzel bir Şey hocam. İıı, söylüyorum da insan sadece ben sonuçta muhafazakâr bir aileyim. Dini inançlarımız var. Bir kiŐiyle birlikte olmanın gerekli olan Őartları kendi kafamıza göre kendi dŐncemize, inancımıza göre bir Őeyimiz var. Evlenmenin bile hani bazen insanlar diyor ya niye evleniyorsun falan. Sadece çocuk için dahi evlenileceğini dŐntyorum. (...) Ha olmazsa olmazı bana göre çocuktur (TK, 43 yaşında, Avukat, İstanbul).

SB için aile olmak, karı koca birlikteliği ve ocuk yetiŐtirme pratiği anlamına gelmektedir. Ayrıca aile olmak, sorumluluklar temelinde *bağlılık ve sevgi ilişkisi* kurmaktır. Aile yelerinin birbirleri için hayati önem kazanması süreci, aile olmanın göstergeleridir.

Aile deyince anne, baba. Anne baba olunca zaten bir aile oluyorsun. Ekstra buna çocuklar eklenince biraz daha kalabalık bir aile oluyorsun. Anne babayken bir ailesin ama sorumlulukların çok fazla değil. Çocuklarla birlikte sorumlulukların artıyor. Daha ciddi Őeyleriniz oluyor. Yknz oluyor. (...) Sorumluluk bir kanadı belki de. (...) Diğer kanatlarırrrr. İŞte sorumluluk, bağlılık ve sevgi. Birilerine koŐulsuz bir Şekilde... Bir Şekilde sizin kanınız, canınız (SB, 38 yaşında, ğretmen, Eskişehir).

EB için aile olmak karı koca birlikteliği ile başlayıp ocuk sahibi olmakla da gerçek anlamına kavuŐur. Çünkü ocuk olduktan sonra eşler arasındaki ilişkinin biçimini deęiŐtięini dŐnmektedir. Bu dnŐmn zgr ve rahat bir aile yapısından daha bağımlı bir aile yapısına doğru olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla aile olmak, çocukla birlikte yeni sorumlulukların ortaya çıkmasıdır.

Valla baba olana kadar hani daha eğlenceli gibi geliyor insana, daha rahat hareket edebiliyorsunuz. Bir Őeye bağlı değilsiniz. (...) Yani çocuktan sonra aile biraz kavram deęiŐiyor. İŞte eşinizle o kadar da yakın olamıyorsunuz belli srelerde. İı, sonuçta bir birey daha girmiş oluyor ailenize. DŐnceleriniz onu da kapsıyor mecburen. (...). Annesi sorar: Biz nasıl bir aileyiz. O: Biz ekirdek bir aileyiz. Çekirdek aile ne demektir işte: Anne baba ve çocuktan oluŐur, der (EB, 41 yaşında, Şirket Ortağı, Ankara).

MB aile olmayı, *sorumluluk sahibi* olmak Şeklinde belirtir. Fakat ocukla birlikte sorumlulukların arttığını da eklemektedir. MB için aile olmak, *emek sarf etmektir*. Özellikle ocuk olduktan sonra yüklenilen yeni sorumluluklar sonucu MB aileyi sabretmek olarak ifade etmektedir. Sabırla emek sarf ederek aile yeleri için çabalamak, aile olmayı baŐarmak demektir.

Sorumluluklarınız da ocuk olduktan sonra sorumluluklarınız artıyor. Sanki böyle biraz daha ikincil plana itilmiŐ gibi hissediyorsunuz baŐlarda ama daha sonrasında tabi o çocuklara karşı duymuŐ olduğunuz sevgi ını bazı eksik taraflarını bastırıyor daha ağır geliyor ocuk sevgisi diyelim, böyle diyim yani. (...) Bizim için aile olmak öncelikle emek istiyor, sabır istiyor, sabır ve emek istiyor çünkü birçok zaman sınırlar zorlanıyor, sabrınızın sınırları zorlanıyor (MB, 41 yaşında, BinbaŐı, İstanbul).

OE için aile olmak, *neslin devam ettirilebilmesi* için iki kişinin birlikteliği demektir. OE aile olmayı *sorumluluk* almak olarak tanımlamaktadır. OE ailenin hayırlı nesiller yetiŐtirme görevinde olan bir kurum olduğunu dŐnmektedir. Kısacası OE için aile hayırlı nesiller yetiştirmek amacıyla evlilik akdinde bulunan karı ve kocanın birlikteliğidir.

Aile olmak o kadar güzel bir şey ki (...) Askerden geldim, hemen evlendim. 21-22 yaşında evlendim. Geriye baktığımda ben çok yol almışım. (...) Ama sorumluluğum var. (...) Aile iki kişinin birleştikten sonra geleceğe neslini devam ettirmesi gibi bir şey. Ama hayırlı bir nesil (OE, 33 yaşında, Mağaza Müdürü, Eskişehir).

AÖ için aile olmak *roller icra etmektir*. Aile olmak eş seçiminden başlayıp aile içi rollere uygun hareket etmeyle devam eden bir süreçtir. AÖ için aile olmak *görevlerini bilmek, örnek olmak ve uyum göstermektir*. Kısacası AÖ için aile, eşler arasında uyumlu bir ilişkinin kurulmasıdır.

Aile şudur: Eğer sen görevini vazifeni biliyorsan güzel. İkincisi, uygun eşi seçebiliyorsan daha da güzel. (...) Eşler uyum içinde olması lazım. Birbirini anlaması lazım. Aynı frekansta olması lazım. (...) Uyum çerçevesi. Uyamazsan olmaz. Zıt kutuplar olursan ne yapacaksın. Sen istediğin kadar iyi ol. Çok iyi uygula, veremezsin (AÖ, 40 yaşında, Teknisyen, Eskişehir).

ÜA için aile karı kocanın birlikteliğidir. Bu birliktelik çocuk olmaksızın anlamsızdır. Aile *uzun süreli bir birlikteliktir*. Aile olmak bu anlamda bir *sürekliliği yeniden üretmek* demektir. Başka bir deyişle ÜA için aile, *süreklilik gösteren* ve bu sürekliliği de çocuk ile garanti altına alan bir ilişki biçimidir. Ayrıca ÜA için aile olmak, yeni nesle bilgi ve becerilerin aktarılması demektir.

Aile olmak çok güzel bir şey. (...) Tek eşliliğe inanan bir insanım ben. (...) Aile başladı mı sürsün. Yalnızlık Allah'a mahsus. (...) Bir çocukla birlikte bir aile olacağına inanıyorum ben. Allah verirse tabi. (...) Aile kavramı benim için en azından bir çocuk. Evlat edinsin veya olsun çocuğu. Çocuk evlenip gidecek ama o çocuğu büyütüp ona bir şeyler verebilmek, ona yaşadıklarının, kazandıklarını, kaybettiklerini görebilmek (ÜA, 44 yaşında, Oto Tamircisi, Eskişehir).

SG için aile olmak *düzenli olmaktır*. Aile evlilik ile kurulan ve çocuğun varlığıyla gerçek anlamına kavuşan bir birlikteliktir. SG için evlilik düzenli bir yaşama geçişi sağlarken çocuk aile olmayı sağlamaktadır. SG'ye göre çocuk aile bağlarını sağlamlaştırmaktadır.

Yavaş yavaş ev ortamı ya da ne bileyim her şeyin düzene girmesi falan. (...) Babaannesi var, anneannesi var, işte annesi var; onlar ilgileniyorlar ama alıyorsunuz, geri bırakıyorsunuz. Bir şey değil. Ama ne zaman çocuk yürümeye başladı; ne zaman "baba" demeye başladı, ne zaman ne bileyim dışarı onla beraber çıktınız, gezdiniz; o zaman daha çok, aile olmayı daha çok anlıyorsunuz (SG, 35 yaşında, Muhasebeci, Ankara).

Sİ için aile, iki farklı karakterde insanın bir araya gelerek ortak niteliklere sahip birlik oluşturmalarıdır. Ancak aile olabilmeyenin sırrını da *sağlam bir iletişim, uyumlu olmak* olarak dile getirmektedir. Sİ aile olmayı, karı kocanın birbirine destek olması yani *karı koca dayanışması* olarak görmektedir. Karı koca arasındaki bağın ise, saygı üzerine kurulu olduğunu düşünmektedir. Kısacası aile olmak Sİ için, karşılıklı saygı çerçevesinde bir araya gelen karı kocanın dayanışmasıdır.

Evlilik iki hayattan bir yaşam çıkarma sanatıdır. İki hayattan bir yaşam. Bir kere eşinizle önce arkadaş olacaksınız. (...) Aile olmak, şimdi dediğim gibi her sıkıntıda, her sevinçte –dediğim

gibi– onun adına üzülebiliyorsan, onun adına sevinebiliyorsan, onun başı ağrıdığında hakikaten onun için bir şey yapmaya çabalıyorsan budur. Ve evliliğin en temel şeyi sevgi değildir. Saygıdır. (...) Söylüyorum işte. Ne dedim, benim sözüm değil ama çok güzeldir: İki hayattan bir yaşam. Bu eşittir aile (Sİ, 43 yaşında, Şirket Müdürü, İstanbul).

HK için aile, eş seçimiyle başlayıp evlilikle devam eden ve iki farklı insandan bir başka ortak karakter ortaya çıkarmak demektir. Her bir bireyin yaşamında uyguladığı farklı kuralların olduğunu ancak aile olmanın ortak kurallar ekseninde bir araya gelmek olduğunu belirtmiştir. Ancak bu kuralların sürdürülmesi ise iletişim, konuşma ve anlayış ile mümkündür. Kısacası, iki kişinin bir araya gelerek karşılıklı iletişim temelinde kurdukları ilişki formu ailedir.

Ben dünyadaki en büyük kumar evlenmek, bir eş seçmek. Çok birbirinizi çok iyi tanımadan bir birliktelik sağlıyorsunuz. (...) Bir evi paylaşmaya başladıktan sonra, iki farklı karakterden aslında o ilk başta evlenmeden önceki karakterlerimizden başka bir karakter ortaya çıkıyorsunuz aileyi oluştururken. Nasıl bir şeyden bahsediyorum? Sizin kurallarınız karşınızdaki eşinizin kurallarıyla harmanlanıyor, kurallarının bir kısmı değiştir ve yeni kurallar olarak kendi ailenizin kuralları ortaya çıkıyor. Bu kuralları oluşturabilmek için de biraz önce söylediğim gibi en büyük silahınız iletişim, konuşabilmek, karşılıklı anlayışlı olabilmek, anlayabilmek (HK, 45 yaşında, Okul Müdürü, İstanbul).

İF aile olmayı çocukla birlikte düşünmektedir. İF eşi ile olan ilişkisini çocuk olunca kadar birliktelik olarak düşünürken, aile olmayı çocukları olduktan sonra başardıklarını belirtmiştir. İF için çocukla birlikte oluşan bu yeni yapılaşma, anne babanın sosyal dünyadaki alanlarını da yeniden tanımlamaktadır. İF, çocuk sayesinde ailesinin toplumsal olarak onaylandığını ifade etmektedir. Dolayısıyla İF için aile olmak *toplumsal onay* ile mümkündür.

Valla D.E. doğmadan önce, aile derken işte anne baba ve çocuktan bahsettiğimiz bir şey benim anladığım. (...) İlk başta tamam bir ailesiniz. İki bireysiniz. Ama sonrasında çocuk olunca zaman her şey değiştir. (...) Çocukla beraber şekillenen bir yapı. Hani tamam karı koca okey. Çocuk olmayınca ben bir aile olunmuyor yani. Çocuk olduğunda anne baba olduğunuzda bir kere çocuğunuz var. Eşinizle olan iletişiminiz farklı bir boyuta geçiyor. Akrabalarınızla olan işte kayınvalideniz, kayınpederiniz, kendi anneniz, babanız; onlarla olan iletişiminiz farklı oluyor (İF, 40 yaşında, Banka Müdürü, İstanbul).

MS için aile olmak evlilik ile başlayan ve kişinin *tamamlandığını* hissettiği karı koca birlikteliğidir. Evlilik ise düzenli yaşama geçiştir. Aile olmak birlikte geçirilen zamana bağlı olarak *uyumlulaşma* sürecidir. Çünkü aile olmak, birçok *ilişkinin ve bağların sürdürülmesidir*. Başka bir deyişle aile, karı koca birlikteliğinden ziyade geniş aile üyelerini de ilişki ağının içine alan daha geniş çaplı örgütlenmedir.

Aile olmak, ben bunu her yerde söylerim. Eşimle anlaşıyoruz. Evlilik şeydir, yani kişinin yarısının tamamlanması gibi bir şeydir yani. (...) Ya aile olmak evlenmekten ziyade bir kısmı. Yani aile sadece o değil. Yani biraz biliyorsunuz bizde geniş ailelerimiz var. Ebeveynler, anne, baba, dede, babaanne, anneanne, teyze, amca dayı bunlar hepsi bizim ailenin parçası.

(...) Bence aile dediğimiz zaman bütün bunların hepsini katmak gerekir. Çünkü bunların hepsi bir şeyler veriyor insana. (...) Evlilikte şöyle bir şey var: Düzenli oluyorsunuz. (...) Yavaş yavaş aile olduk yani (MS, 42 yaşında, Öğretmen, Eskişehir).

SA aile olmayı yaşamında tattığı en büyük lezzet olarak ifade etmiştir. SA için aile *katmanlı bir ilişki ağını* ifade etmektedir. Bu katmanlar, birincil olarak çekirdek aile, ikincil olarak büyük ebeveynlerden oluşan aile ve son olarak akrabaların bütününe kapsayan geniş ailedir. Kısacası aile SA için aile, merkezden çevreye doğru genişleyen bir ilişki ağı anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle aileyi *geniş bir ilişki ağı* olarak düşünen SA, bu ilişki ağının merkezinde kendi çocukları ve eşini görmektedir.

Aile olmaktan güzel bir şeyi ben yeryüzünde tanımıyorum. Aile olmak derken dereceli, kademelili aile olmaktan bahsediyorum. (...) Benim için aile demek; eş, çocuklar, ben. Bu birinci derece ailem. İkinci derece aileye baktığın zaman; anne baba benim ikinci derecem, eşimin anne babası kendi ikinci derecesi. Büyük ebeveynler. Peşinden üçüncü bir aile şekli var: Geniş aile. Yani çocuk sadece anne babaya kitlenmemeli (SA, 41 yaşında, Öğretmen, Eskişehir).

ED için aile olmak *sevgi ve saygı bağı* geliştirmektir. Ayrıca üyelerini özgürleştiren ilişkiler etrafında kurulu bir birlikteliktir. Bunun yanı sıra aile birlikte paylaşımlarda bulunmaktır. Kısacası ED için aile, sevgi ve saygı bağı etrafında bir araya gelen ve özgürlüğü kısıtlamayan bir birlikteliktir.

Aile olmak öncelikle sevgi ve saygı bağına gerektiriyor. Fakat bizim tanımladığımız sevgi ve saygı bağı kendi özgür istencini başkasına dayatmak, birlikte olduğun kişilere kendi iradi tercihlerini dayatmak yerine birlikte olduğun kişileri özgürleştirmek üzerine kurulmuş olmalıdır. Sevmek özgürleştirmektir diye düşünüyorum. Birlikte olduğun kişileri özgürleştirebildiğin sürece aile olmanın gerçek anlamı kendiliğinden hâsıl oluyor diyebilirim (ED, 33 yaşında, Öğretmen, Eskişehir).

Saha verileri kısaca derlenirse aile olmanın şu anlamlara geldiği görülmüştür: Aile *erkeğe yaşama amacı verir; toplumsal onayı sağlar; itibar kazandırır*. Ayrıca aile, *toplumsal içselleştirmektir; sağlıklı bir iletişim kurmaktır*. Buna mukabil aile, *toplumsal hijyenleştirir; doğal bir süreçtir; sorumluluk üstlenmektir; üyelerine zaman ayırmaktır; sevme ve sevilme ihtiyacının giderilmesidir; paylaşmaktır; düzenli yaşamaktır; yeni nesillerin yetiştirilmesidir; yuva kurmaktır; bağımlılık ve bağlılık ilişkisi geliştirmektir; yalnızlığa çaredir; çocuk sahibi olmaktır; karı-koca birlikteliğidir; emek sarf etmek ve sabır göstermektir; belirli rolleri icra etmektir; uzun süreli birlikteliktir; uyumlu olmaktır; dayanışmaktır; iletişim kurmaktır; tamamlanmışlık hissine ulaşmaktır; katmanlı bir oluşumdur; üyelerini özgürleştirmektir*. Bu anlamlar incelendiğinde aile olmanın tarihsel süreçte yaşanan dönüşümlerle benzer anlamları içerdiği görülmektedir. Nitekim veriler aile olmanın anlamına romantizmin eklenildiği açık bir şekilde söylenebilir. Aynı şekilde tarihsel olarak çocuk sahibi olma olarak tanımlansa da bununla birlikte duygusal yoğunluklu iletişimin ön plana çıktığı bir örgütlenmeye de dönüştüğünü görmek gerekmektedir. Bu kapsamda aile bir

yandan tarihsel mirasını yeniden üretmekte diğer yandan da dönüşümleri içerisine dâhil etmektedir. Bu çerçevede aile olmak, evlilik bağı ile bir araya gelmiş iki karşı cinsin yukarıda ifade edilen ilkeler etrafında kurmuş olduğu bir birlikteliktir. Ancak babaların da ifade ettikleri gibi aile olmak çocuk ile gerçek anlamına kavuşmaktadır. Nitekim evlilik düzenli yaşamı sağlarken, aile olmak ise belli bir amaç sahibi olmayı ortaya çıkarır. Dolayısıyla aile olmak sorumluluk sahibi olmayı gerektirir. Ayrıca aile olmak aynı zamanda üyeler arasında güçlü ve sağlıklı bir iletişim, uyum, paylaşım, bağ ve bağımlılık, sabır, emek sarf etme, sevgi saygı anlamlarını da içermektedir. Bazı babalar için ise ailenin anne baba ve çocuklardan başka üyeleri de içerdiği görülmüştür. Ek olarak aile, üyelerinin korunduğu bir uzam olarak da karşımıza çıkmıştır. Kısacası aile olmak, süreklilik arzusuyla bir araya gelen çiftlerin dayanışmayı ve paylaşmayı önemsemeleri ve çocuk yetiştirmeleri anlamına gelmektedir.

Saha araştırmasından elde edilen veriler şüphesiz tarihsel farklılaşmanın görülmesi açısından önemli bir adımdı. Ancak son bir adım daha atılarak, yöntemimiz gereği, literatürün de dönüşümünün sağlanması gerekmektedir. Bu kapsamda literatürdeki aile tanımlamaları gözden geçirilerek saha verileri ve tarihsel dönüşümle birlikte bir oluşumu görmek mümkün olabilecektir.

Tartışma: Yeni Bir Aile Tanımlaması Girişiminin İmkânı

Bu kısımda şu soruya cevap aranmıştır: Literatürde yer alan aile tanımlamaları hem tarihsel dönüşümü hem de hâlihazırdaki aile örgütlenmesine yüklenen anlamları karşılamada yeterli midir? Bunu görebilmek için ise literatürde yer alan aile tanımları değerlendirilerek uzlaşımsal bir aile tanımına ulaşmanın yolları aranmıştır.

Karpat (1991, s. 43) aileyi, “ana, baba ve çocuklardan müteşekkil bir grup” olarak tanımlar. Bu tanımlama ailenin en genel ve yaygın ifadesidir. Fakat birçok ülkede yaygın olduğu bilinen eş cinsel ailelerin (baba-baba ve çocuktan ya da anne-anne ve çocuktan müteşekkil) bu tanımlama altına girmesi neredeyse imkânsızdır. Ayrıca babaların bir kısmının aileden geniş aile üyelerini de anladığı görülmüştür. Ek olarak saha verileri ana-baba ve çocuğu vurgulasa da bunun yanında birçok farklı öğeyi (sorumluluk, süreklilik, ilişki vs.) de ailenin olmazsa olmazı olarak göstermektedir. Dolayısıyla aile üyelerine göre tanımlanacaksa daha geniş bir bakış açısı yakalamak zorunludur. Ayrıca tarihsel süreçte çocuğa yüklenen anlamlar oldukça değiştiiği gösterilmiştir. Benzer bir şekilde, Erik (1979, s. 5) aileyi “cemiyyetin en küçük rük-nü, aynı kan, aynı ırk, aynı atadan gelen şahısların vücuda getirdiği topluluk (...) hukuksal olarak ise kanı sıhriyet (kana dayalı hısımlık) veya mukavele ile birbirlerine bağlanmış, aralarındaki hukuki münasebet medeni kanun ile düzenlenmiş topluluk” şeklinde tanımlar. Bu tanımlama ailenin bir süreklilik taşıdığını ve hukuksal olarak tüzelliğini belirtmesi nedeniyle ufuk açııcıdır. Ancak çocuğun üvey olduğu ya

da çocukların bütünüyle üvey olduğu bir aile kurgusunu içermez (Mathelin, 2003). Hâlihazırda bu tarz aile örgütlenmelerinin hâlihazırda olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla günümüzde karşılaşılabilecek aile örgütlenmelerini ifade etmede bu tanımlama yetersiz kalır. Ayrıca saha verileri her ne kadar aile olmanın toplumsal onayı ürettiği belirtilse de bu onun en küçük parçası olduğunu ima etmez. Nitekim hiçbir babanın böyle bir cümle sarf etmediği görülmektedir.

Ailenin başka bir tanımlaması ise şudur: “Aile, yetişkin eşlerden ve çocuklardan oluşan, birbirine duygusal açıdan bağlanmış; ekonomik, sosyal, duygusal hak ve sorumlulukları paylaşan bir toplumsal sistemi oluşturmaktadır” (Kasapoğlu ve Karkıner, 2012, s. 115). Anne-baba ve çocuk denklemine, bu tanımlamayla bir yandan hak ve ödevler yüklenmekte, diğer yandan da aile üyeleri arasındaki duygusal paylaşım öne çıkarılmaktadır. Dolayısıyla Karpat’ın eksik bıraktığı insani nitelikler, bu tanımlama ile ailenin anlamına eklenmektedir. Ancak bu tanımda aile, toplumsal bir sistem olarak kabul edilmekte olup daha çok yapısal işlevselci bakış açısıyla ifade edildiği söylenebilir. Nitekim babaların aileyi bir sistemden ziyade ilişki ağı olarak tanımladıkları görülmektedir. Buna ek olarak tarihsel analizde de görüldüğu gibi aile artık bir ilişki uzamı anlamını edinmiştir.

Ailenin mevcut tanımlarının, yaşanan dönüşüm karşısında zayıf kaldığının başka birçok örneği gösterilebilir. Şahinkaya, aileyi “evlenme, kan bağı veya evlatlık edinme bağları ile birbirlerine bağlanmış; aynı evde oturan, aynı geliri paylaşan ve oynadıkları çeşitli roller çerçevesinde birbirlerine etki yaparak belirli bir görgüyü meydana getirip nesilden nesle devam ettiren insanların topluluğu” şeklinde tanımlar (1991, s. 176). Aileyi tanımlarken kuşaklar arası ekonomiyi gündeme taşınması ve sosyalizasyon sürecini ön plana çıkarması ailenin hangi toplumda nasıl bir ilişki ağı oluşturduğunu kavrama açısından önemlidir. Fakat Şahinkaya’nın bu tanımı, aileyi roller üzerinden belirttiği için teorik olarak yapısal-işlevselciğe bağlıdır. Bu tanımlama evlilik bağı ile bir araya gelip aynı evde oturmeyen çiftleri ya da aynı evde oturup aynı geliri paylaşmayan çiftleri aile tanımı altında ifade etmek için yetersizdir. Şahinkaya’nın tanımının bir benzeri ise Türkaslan (2009, s. 23) tarafından yapılmıştır: “Aile kan bağlılığı, evlilik ve diğer yasal yollardan, aralarında akrabalık ilişkisi bulunan ve çoğunlukla aynı evde yaşayan bireylerden oluşan; bireylerin cinsel, psikolojik, sosyal, ekonomik ihtiyaçlarının karşılandığı; topluma uyum ve katılımlarının sağlandığı ve düzenlendiği temel bir toplumsal birimdir.” Bu tanım, kültürel uyum, katılım ve sosyalizasyona vurgusu nedeniyle önemli bir tanımlamadır. Ancak aileyi ihtiyaç temelinde ele alan bu tanım yapısal-işlevselci *uyum* sürecine atıfta bulunmaktadır. Bu anlamda bu tanımlamanın saha verileriyle de desteklendiği söylenebilir. Aile, şüphesiz birçok ihtiyacın karşılandığı ancak, bunun yanı sıra birçok ihtiyacın giderilmesinin de engellendiği bir ilişki uzamıdır. Nitekim babaların bazıları aileyi nizamileşme olarak ifade etmişlerdir. Dolayısıyla aile birçok yasağın da içerisinde

yer aldığı bir ilişki uzamıdır. Nitekim bazı babalar için ailenin gizil anlamlarından biri üyeleri üzerinde baskıcı bir ortam oluşturması anlamına gelmektedir.

Belirtilen tanımlamalara ek olarak daha ilişkişisel bakış açısıyla aile tanımlamalarının yapıldığı söylenebilir. Nitekim ABD’de aile, “doğum, evlilik ya da evlatlık edinme yoluyla bir ilişkişisi olan ve bir hanede birlikte yaşayan iki veya daha fazla kişinin oluşturduğu küme” olarak tanımlanır (Canatan, 2009b, s. 74). Ayrıca ABD Nüfus Bürosu, “aileleri ‘kan, evlilik ya da evlat edinme’ yoluyla birbirine bağlanarak yaşayan insanlar olarak kabul eder” (Macionis, 2012, s. 462). Bu tanımlar “birlikte yaşama” ya da “partnerlik” ilişkişisi ile aynı aile çatısı altında yaşamaya atıfta bulunur. Bu anlamda günümüz aile örgütlenmesini açıklamaya yaklaşır. Buna ek olarak, aile ortak bir kültür üreten; kız ve erkek kardeş, baba ve anne, karı ve kocanın her biri kendi sosyal rollerinde bir diğeriyle iletişimde ve karşılıklı eylemde bulunan, tek bir ev oluşturan; kan, evlilik ya da uyum bağlarıyla birleşmiş insanların bir grubudur (Gilbert, 1999, s. 142). Bu tanımın biyolojik ilişkilere ziyade sosyal rollere vurgu yapan bir paradigmaya sahip olduğu görölmektedir. Ancak ailenin roller yumağı olduğunu ifade etmek ve bu roller üzerinden aileyi yorumlamak aile üyelerinin davranışlarını, hissiyatlarını, kısacası yaşam dünyalarını anlamayı engeller. Dolayısıyla biyolojiyi ya da resmiyeti aile olmanın koşulu olarak kabul eden ve yapısal-işlevselci bir bakışla ailenin sınırlarını çizmeye çalışan bu tanımlamalar dışlayıcıdır. Bu gerekçeyle günümüz aile örgütlenmesini kavramak için yetersiz kalır.

Bazı aile tanımlamaları ise ailenin, sosyal ilişkilerin anlamlı kılınması ve kültürün yeniden üretimindeki rolü üzerinden yapılmaktadır. Bu tarz tanımlama çabaları daha bütüncül bir arayışı arzulamaktadır ancak görüleceğı gibi bunlar iyi düşünülmeden ve tamamen yapısal-işlevsel düşüncenin ışığında yapılmıştır. Örneğın Saran (1979, s. 25), “aile, samimi ve yüz yüze ilişkilerin sürdürüldüğü en küçük fakat en önemli sosyal yapı (...) dengesi bozulmamış bir aile ortamı, gerçek bir cemaat hayatıdır” demektedir. Bu tanımlama aileyi birincil ilişkilerin yürütüldüğü uzam olarak görmeye atıfta bulunmakta ve aileyi bir cemaat olarak tanımlamaktadır. Fakat aynı zamanda aile yapısal bir birlik olarak da değerlendirilmektedir. Ayrıca ailede bir denge unsurunun gözetilmesine dönük vurgu, tanımın yapısal-işlevselcilige yaklaştığını göstermektedir. Topçuoğlu (2010, s. 21) ise, aynı izlekte yürüyerek, aileyi “genel olarak nüfusu yenileme, milli kültürü taşıma, çocukları sosyalleştirme, ekonomik, biyolojik ve psikolojik tatmin işlevlerinin yerine getirildiğı bir kurum” olarak tanımlamıştır. Bu tanım ailenin sosyalizasyon işlevine vurgu yapmış, kültürü aktarmadaki vazifesini öne çıkarmış ve nüfusu yeniden ürettiğini belirtmiştir. Ancak bu tanımlama, içerisinde ailenin kendisini yeniden nasıl ürettiğı ile ilgili bir ibare söz konusu olmadığı gibi, aileyi sabit ve değişmez kurum olarak ifade etmektedir. Ailenin işlevleri üzerinden değerlendirilmesi ile aile üyeleri kişilişsizleştirilmektir. Hem Saran’ın hem de Topçuoğlu’nun tanımı günümüz dünyasındaki aileleri açıklamada kullanılamaz.

Ailenin dönüşümünü anlamak için birçok farklı düşünür, yazar ve araştırmacı kendi bakış açılarına göre öne çıkan anlamları vurgulayan bir aile tanımında bulunmuşlardır. Bu nedenle aileler örgütlenme açısından, geniş ve çekirdek aile şeklinde ele alınmıştır. Geniş aile, büyük anne-babanın aile içinde olduğu bir modelleme iken, çekirdek aile sadece küçük merkezi aileyi modellemektedir. Yanı sıra birçok farklı aile modellemesinden söz edilebilir: Psikolojik olarak, üyelerinden birinin fikrine dayanarak onun duyguları ve fantezileri aracılığıyla tanımlanan aile; sosyal psikolojik olarak, sosyal bir birim ve grup olarak tanımlanan aile; sistematik olarak belli stratejilerle örülü kompleks bir yapı olarak tanımlanan aile gibi farklı yaklaşımlar söz konusudur (Nazlı, 2011, s. 19–20). Bu yaklaşımların her biri “aileyi bir inceleme nesnesi olarak nasıl ele alabiliriz?” sorusunun cevaplarından hareketle türetilmiştir. Tüm bu tanımlama girişimleri kendi içinde oldukça değerli olmakla beraber günümüz ailesinin sahip oldukları içeriği ifade etme konusunda yetersiz kalmaktadırlar.

Başka bir tanımlama Türk Medeni Kanunu’ndan çıkarılabilir: “Dar anlamda aile, sadece eşlerden oluşan birliği ifade etmekte olup, evlilik birliği olarak da adlandırılmaktadır; geniş anlamda aile, ana-baba ve çocuklardan oluşan topluluğu ifade etmektedir; en geniş anlamda aile ev düzeni ve ev topluluğudur” (Nuhoğlu, 2009, s. 3). Kanun, aileyi, toplumda evlilik akdi ile birleşen kişilerin oluşturduğu birlik olarak tarif eder. Medeni Kanunu’na göre evlenme muamelesiyle karı-koca arasında doğan evlilik bağı, dar anlamda ailedir (Cansel, 1991, s. 65). Bu tarz birliklerin yasal olarak tanımlanmış olması ailenin tüzel bir yapı olarak kanun karşısında sorumlu tutulabilmesini sağlamaktadır. Ancak Medeni Kanun incelendiğinde, sadece hukukun karşısında tüzelleştirilmiş bir örgütlenme olarak aileye vurguda bulunulduğu görülmektedir. Kanun, evlilik akdinin hangi koşullarda ve nasıl gerçekleşebileceği, soy bağının ne anlama geldiği vs. gibi birçok alanda hukuksal sınırlamaları veya hakları belirterek ailenin işleyişini ve sınırlarını belirlemeye çalışmıştır. Dolayısıyla aile hak ve ödev ekseninde tasvir edilen hukuksal bir birim olarak görülmektedir. Bu tanımlama akit imzalamayan ama kendilerini “aile” olarak adlandıran çiftleri dikkate almamaktadır.

Şimdiye kadar yapılmış olan çeşitli aile tanımlamalarının odak noktaları olarak şunlar belirtilebilir: heteroseksüel cinsel ilişki, çocuk sahibi olma, grup niteliği gösterme, nesiller arası geçişleri sağlama, devamlılık gösterme, kan bağına sahip olma ve evlilik bağı ile kontrat imzalama (Gökçe, 1991, s. 210–212). Bu tanımların günümüz ailesini kapsayacak bir donanımına sahip olup olmadıkları ise örneklemde elde edilen veriler ve ailenin tarihsel dönüşümüyle kıyaslanması sonucunda görülmektedir.

Ailenin daha kapsayıcı ve geçerli tanımı Dikeçligil (2014, s. 44) tarafından yapılmıştır. “İki karşı cinsten iki ayrı insanın evlilik adı ile meşrulaştırılan cinsel beraberliği ile birlikte başlayan, çocuklar aracılığı ile soy olarak devam eden ve kan bağı ile akrabalık çevresine sahip olan bir birim olarak tanımlamak, olgunun sadece bir yüzünü göstermek anlamına gelir. Ailenin bu mekanik yüzüne hayatıyet veren niteliği; sevgi, şefkat,

güven, paylaşma, dayanışma kaynağı olması bir aileyi tanımlayan temel öğelerdir”. Bu tanımda her ne kadar yorumsamacı geleneğe yakınlaşma çabası görülse de yapısal işlevselci düşünme pratiğinin izlerini üzerinde taşımaktadır. Dikeçligil’in, aileyi iki karşı cinsin birlikteliği temelinde ele aldığı söylenebilir. Oysa günümüzde ailelerinin kuruluşunu heteroseksüel bir birliktelik olarak görmek bir eksiktir. Özellikle Avrupa ve Amerika aile örgütlenmesinde yaşanan dönüşümler ailenin heteroseksüel birliktelik olarak ele alınmasını engellemektedir. Fakat Dikeçligil’in aileyi tanımlayan nitelikler olarak sevgi, şefkat, güven ve paylaşım gibi öğeleri göstermesi, ailenin dayanışmaya dönük yönünü görünür kılar. Ancak bu niteliklerin olmadığı ailelerin de olduğu bilinmektedir. Yani şiddet ve eziyet dolu aileler de mevcuttur. Aile içerisinde istismara maruz kalan üyelerin olduğu bilinmektedir. Bu durumda bu tarz ailelerin nasıl tanımlanacağı belirsizleşmektedir. Ancak kapsamlı bir aile tanımına ulaşmak için Dikeçligil’in ailenin dayanışma üretici, samimiyeti önemseydiği yönündeki açıklaması aile üyeleri arasında gelişen modern tarzları görebilmek için fırsatlar da sunar.

Kapsamlı ve geçerli bir aile tanımı için ayrıca Ülken’in ifadesine başvurulabilir. Ülken’e göre (1991, s. 37), aile tanımı iki niteliği aynı zamanda barındırmalıdır. “Aile zümresine giren insanlar arasında gerçek ya da uyuşmaya dayalı kandaşlık bağı; ailenin bağı olduğu cemiyet tarafından kendisine verilen hukuk düzeni”. Ülken, ilk olarak, aile kavramında dikkatimizi *uyuşma* ve *hukuk düzeni*’ne çekerek günümüz modern ailelerini anlamak için düşünsel ufuklar açar. “Uyuşma” tabiri bir uzlaşya, ortak çıkarların kesişmesine atıfta bulunmaktadır. İkinci olarak ailenin hukuksallığının öne sürülmesi ailenin *tanınırlık talebini* yani toplumsal onay gerektiğini ifade etmektedir. Dolayısıyla bu tanımlama bir yanıyla özneler arasıılığı vurgularken diğer yandan da yapının/kurumun baskısını göz önüne almaktadır. Nitekim eş cinsel ailelerin mücadelesinin, hukuksal olarak tanınmayı ya da toplumu böyle bir aile üzerinde yeniden sözleşmeye çağırması amaçladığı söylenebilir. Dolayısıyla Ülken, bir aile tanımının hukuksal tanınma ve toplumsal onayı içermesi gerektiğini belirtir.

Kapsamlı bir aile tanımı için başka bir katkı Macionis’ten gelir. Ona göre, “aile, dayanışmaya bağlı grupların bulunduğu bütün toplumlarda var olan, çocuklar da dâhil insanları birbirlerine bakmaları için bir araya getiren sosyal kurum”dur (2012, s. 462). Bu tanımlama, aileyi dayanışmaya bağlı birliktelik olarak ifade eder. Aynı zamanda Dikeçligil’in (2014, s. 44) yapmış olduğu tanımla ile de örtüşmektedir. Şüphesiz ailenin en belirgin niteliklerinden birisi dayanışmadır. Aile dayanışma temelinde hayatın idame ettiren işleri yapma tarzlarının yeniden üretildiği kurumdur.

Bir başka destek Bourdieu’nün çalışmalarından bulunabilir. Onun teorik olarak aileyi ele almamız için alan açan girişimi, günümüz dünyasında ailenin kavranabilmesini kolaylaştırır. “Basit bir bireyler topluluğu’ değildir. O –aile–, kendi üyelerinde ‘tek vücut olarak hareket edilmesi gerektiği hissi’ sağlar. Buna göre aile, ‘bir çıkarlar dayanışması’ nı yansıtan tercihler yapmaktadır. (...) Bourdieu’ya göre bir ailenin sos-

yal sermaye varlığı, kültürel sermayeyi harekete geçirmelerinde merkezi rol oynar” (Furstenberg ve Kaplan, 2014, s. 161). Alıntı ailenin ne işlevini ön plana çıkarmakta ne de aile üyelerinin öznelliklerini abartmaktadır. Bir tür oluşum ya da çıkarların keşilmesi süreci olarak aileyi ele almaktadır. Bu tanımlama günümüz ailelerinde meydana gelen değişimleri anlamak açısından yeni yorumların yolunu açabilir.

Yapılan tartışmalar bağlamında günümüz ailelerini tanımlayabilecek bir tanıma ulaşmak için iki bağlam çıkarılabilir: İlk olarak, Ülken’in ve Dikeçlilil ile Macionis’in tanımlaması birleştirilerek Bourdieu’nün aileyi kolektif bir özne olarak gören bakış açısıyla sentezlenmesi; *ikinci olarak* da ailenin *eklemlenebilme* yeteneğine sahip ilişkiler uzamı olduğunun belirtilmesi. Bu zeminde tanımlanacak olan ailenin, yaşanan dönüşümler sonucunda ailenin almış olduğu yeni formları kapsamlı olarak içerebileceği düşünülmektedir. Ayrıca ailenin üyeleri arasındaki ilişkinin yeni formları açıklanabilir. Kısacası, aile sosyal bir bağdır, toplumsal onaya ihtiyaç duyar ve kolektif bir özne olarak dayanışmayı üretir. Ayrıca günün koşullarına da üstün bir şekilde eklemlenir. Bu bağlamda aile şöyle tanımlanabilir: Üyeleri arasında sosyal bir bağ oluşturan veya dayanışma hissini üreten; oluşan bu bağın ya da dayanışmanın toplumsal olarak kabul edildiği, dolayısıyla kolektif bir özne olarak tüzel bir formu olan, ayrıca günün koşullarına eklemlenebilme yetisine sahip ilişkiler uzamıdır. Dolayısıyla bir ailede üyeler anne, baba ve çocuk olarak tanımlanabileceği gibi, geçici olarak aileye katılanlar ya da ailenin değerli varlıkları da buna dâhildir.

Sonuç

Gökyüzündeki Ay’a bakınca “Babacım, bu neyin reklamıdır?” diye soran çocukların olduğu bir dünyada ailenin anlamında dönüşümlerin meydana gelmesi kaçınılmazdır. Bu dönüşümü ortaya koyabilmek için makale, “Geçerli bir aile tanımlaması nasıl olmalıdır?” sorusunu kendisine problem edinerek bir yandan ailenin tarihsel dönüşümünü açığa çıkarmış diğer yandan da saha araştırması yaparak babaların gözünden ailenin anlamını soruşturmuştur. Tarihsel dönüşüm ve babaların aileye yükledikleri anlamlar referans alınarak literatürde yapılmış olan aile tanımlamaları sorgulanmış ve bütüncül bir aile tanımı önerilmeye çalışılmıştır. Özetle, ülkemizde ve dünyada birçok etken nedeniyle ailelerin dönüşümlerden geçtiği bilinen bir gerçektir. Ancak dünyadaki trendlere göre nispeten daha dirençli olduğu söylenebilecek Türk aile örgütlenmesinin özellikle son on beş yılda hızlı bir dönüşümden geçtiği de istatistiksel verilere dayanılarak söylenmiştir. Bu bağlamda hâlihazırdaki aile tanımlamalarının hem teorik duruşları hem de ideolojik tutumları nedeniyle gerçekliği ifade etmede sorunlu oldukları çalışmada dile getirilmiştir.

Çalışmada Paul Ricoeur’un hermeneutik yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemin iki sacayağı bulunmaktadır: Analitik düşünme ve diyalektik düşünme. Ancak onun yönteminin genel olarak diyalektiğe dayandığı ve analitik düşünmenin diyalektik dü-

şünmenin ön adımı olduğu da bilinmektedir. Bu kapsamda analitik düşünme altında ailenin bir yandan tarihsel olarak yeni anlamlar edindiği ancak bir yandan da kadim özelliklerini yeniden üretme eğiliminde olduğu görülmüştür. Böylece diyalektik düşünme için elimizde aile örgütlenmesinin tarihsel anlamlarını içeren bir veri setine ulaşılmıştır. Sonuç olarak aile “eski şişede yeni şarap” deyimini uyarınca dönüştürerek kendisini ürettiği bu kısımda dile getirilmiştir.

Diyalektik düşünme altında ise iki farklı işlem icra edilmiştir. 21 baba ile derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilerek elde edilen verilerin sembolik etkileşimli bir tarzda analiz edilmesiyle babalar için ailenin anlamları görünür kılınmıştır. Bu kapsamda ailenin bir yandan tarihsel öğelerinin içerildiği -anne, baba ve çocuk vurgusunun önemi- görülmüş; aynı zamanda günümüz koşullarında bir ilişki uzamı olarak ele alınan aile örgütlenmesinin uyum, sempati, ilişki kurma, bağ ve birliktelik gibi nitelikleri ailenin anlamsal içeriğine eklenildiği görülmüştür. Diyalektik düşünmenin ikinci kısmında ise literatürdeki aile tanımlamaları ile analitik düşünmede gösterilen tarihsel dönüşümler ve diyalektik düşünmenin ilk kısmında ulaşılan saha verileri kıyaslanarak gerçekliğe yaklaşan bir aile tanımlaması önerilmiştir. Bu bağlamda çalışma hem literatür hem de saha araştırmasına dayanarak aile örgütlenmesinin şu şekilde tanımlanabileceğini önermektedir: Üyeleri arasında sosyal bir bağ oluşturan veya dayanışma hissini üreten; oluşan bu bağın ya da dayanışmanın toplumsal olarak kabul edildiği, dolayısıyla kolektif bir özne olarak tüzel bir formu olan, ayrıca günün koşullarına eklenilebilme yetisine sahip ilişkiler uzamıdır.

Makalede ailenin tarihsel dönüşümlere rağmen varlığını sürdürdüğü ve kendisini gelişen koşullara eklediği şeklinde bir sonuç ile karşılaşılmıştır. Bu eklenme özelliği özellikle saha araştırmasında elde edilen verilerin yardımıyla ifade edilmiştir. Çünkü tarihsel bir kurum olan aile; siyasi, sosyal, iktisadi etkenler neticesinde dönüşmekte fakat kurumsal kimliğini de sürdürmektedir. Dolayısıyla aile örgütlenmesinin kendinde kalıcılığını barındırdığı söylenebilir. Babalar özelinde ifade edilen paylaşım, ilişki biçimi, birliktelik, iletişim, uyum ve uzlaşım gibi içeriklerin/anlamların ailenin günümüz tasvirinde önemli bir yer tuttuğu söylenebilir. Nitekim aile, tarihsel olarak bir dönem mülkiyetin mevzusu olarak aile ele alınırken şimdi karşılıklı dayanışmanın olduğu bir birlik olarak görülmektedir. Başka bir deyişle çocuk sayısı azalsa, evlilikler çabuk sonlansa da aile kurma yönünde önemli bir kolektif bilincin güçlü bir şekilde varlığını hissettirdiği rahatlıkla söylenebilir. Bu çerçevede aile tanımlamasına bu niteliğin eklenmesi araştırmanın sonucu açısından önem arz etmektedir.

Ayrıca bu çalışmanın sosyolojik düşünme ediminin içerisine diyalektik düşünme yaklaşımının yerleşmesi açısından önemli olduğu söylenebilir. Böylece ele alınan herhangi bir olgu hem tekilliği hem de evrenselliği içerisinde bir bütün olarak ele alınabilir. Bu bağlamda makale aile üzerine yapılacak daha sonraki çalışmalar açısından bir tartışma zemini sunmayı ummaktadır.

Redefining the Family: Changes and Continuities*

Mehmet Fatih Güloęlu¹

Abstract: Family has been discussed in the sociology literature for a long time from a structural functionalist perspective. Attempted in this context is the revealing of the family seen as a micro-state and its function in social integration. However, family has undergone a rapid transformation in recent history. Therefore, revising the theoretical approaches that examine family has become imperative. This article claims the present definitions of family to remain inadequate in showing current family relationships. This claim has been brought to the agenda, specifically in Turkey. In other words, when considering current family organization, the definitions of family do not fully reflect reality. This claim is proven using Ricoeur's hermeneutical method together with symbolic interactionism. While bringing the definitions of family in the literature to the agenda on one side in the section Analytical Thought, a discussion is opened on the shortcomings in order to arrive at a holistic definition of family. The shortcomings of the existing definitions of family are clearly revealed in light of both the quantitative and qualitative data obtained from TURKSTAT and various studies. In fact, the differentiation of household structure and data showing family organization to be able to have interruptions and breaks from being permanently together overrides a functional definition of family. In the section Dialectical Thought, a holistic definition of family has been able to be reached by interpreting the data from the qualitative interviews performed with 22 fathers using the symbolic interactionism approach. It is laid out this way by showing how family has passed through a transformation in Turkey, thus uncovering the current meaning of family in the world today. Therefore a different dimension is brought to discussions that will be done in the literature on family. In conclusion, the current definitions of family are shown to be insufficient and evaluating the new forms that family has received as a scattering or destructive process as a result of the experienced social transformation are shown to have flaws. Thus a new definition for family is obtained and, by producing new areas of interest in the process of family members' current transformations using this definition, continuity of a capital flow is clearly revealed.

Keywords: family • social transformation of the family • hermeneutics • symbolic interaction • extent of relationships

* This is an extended abstract of the paper entitled "Aileyi yeniden tanımlamak: Değişimler ve süreklilikler" published in *toplumsal değişim*.

1 **Correspondence to:** Mehmet Fatih Güloğlu (PhD). Email: mfguloglu@gmail.com

To cite this article: Güloğlu, M. F. (2019). Redefining the family: Changes and continuities [Aileyi yeniden tanımlamak: Değişimler ve süreklilikler]. *toplumsal değişim*, 1, 47–78.

In the majority of studies sociologically about families, a structural-functionalist perspective can be said to be dominant. The family is evaluated in this approach in terms of its function in society. The family is generally evaluated as a system or as one total unit (Swingewood, 2010). However, such an approach has been criticized by recent sociological theories and its inadequacies have been revealed (Giddens, 2005, p. 523). In contrast with the structural-functionalist approach, the family can be considered as the extent of a relationship that occurs among its members. In fact, this study has adopted such a perspective theoretically. Only in order to develop a view like this, the family needs to be examined within a dialectical thinking process. Handling the family as a completeness that bears its own contradictions is quite old in terms of the history of thought; however, it can be evaluated sociologically as a new one. In other words, the family is a wholeness whose uniqueness is specific to itself and only as being a member; however, it should also be considered as a means of being a person, or of reaching the universal. On one hand, this contradiction contains one side that imprisons the person in the barrier of the state of being, namely in being singular, but at the same time contains in itself a side that provides the opportunity of being someone and that also conveys one to being. Therefore the family is discussed with both/and patterns.

The researcher has strived to transform radical uncertainty to a personal attitude in the design phase of this study. The researcher has adopted Ricoeur's (2006) hermeneutical method in the article in order to be able to find the answer to the research question. This method involves a two-stage process. While revealing the meanings that the family possesses on one side in the section on analytical thinking, how the family arrives at transformation through the meanings it already possesses is investigated in the section on dialectic thinking. However, a small field study has been added to Ricoeur's method in the study's second stage. The data from the interviews made with 21 fathers using open-ended semi-structured questions designed in a qualitative pattern have been analyzed through the symbolic interactionism approach. Thus the meanings that family possesses in both historical and current cases has been attempted to be revealed more fully.

The study has attempted to express the effects that open the way to family transformation in the analytical section due to the methodological perspective of the article. The transformations that families experience in the world in general and Turkey in particular lay in the backdrop of an approach like this (Therborn, 2004, p. 295; Türkiye Aile Yapısı Araştırması [Turkish Family Structure Research (TAYA)], 2014, p. 75; Goody, 2004, p. 145; Nirun, 1994). The study dedicates itself to revealing the differences that emerge between the family as expressed in the literature and the semantic content that the modern-day family possesses and to proposing a valid definition of family. It attempts to see what meanings family carries within and what meanings have disappeared inside history by revealing the historical

exploits of family. It shows the breaking away of the family from the context of property particularly after industrialization, its slide from a mechanical relationship into a romantic direction, and the differentiations that occur in the new forms of family formation and its conditions (Gittins, 2011, p. 22; Macinios, 2012, p. 471; Therborn, 2004, p. 166). The study additionally shows the family sheltered within its extended history and, hence, its rather laden legacy. In addition to this, intellectual disinformation is also shown related to a bruising experienced in the relationships between family forms and members at different historical periods and, thanks to this effort, one review that can prevent forming nostalgia about family history under modern conditions has been able to be reached (Gökalp, 1976, p. 152; Kemal, 2005, p. 277; Mithat Efendi, 2013a). Alongside these, the reshaping of the family according to economic transformations has also been revealed.

The first section of dialectical thinking, which is the second process of the research, seeks to analyze what fathers understand about the family within the framework of the historical course of family organization. In the scope of the data obtained from the field research, the following meanings are seen loaded to the family: Family gives life purpose to men, provides social confirmation, and earns reputation. Additionally, the family internalizes the social and establishes healthy communications. In contrast, family: is the sanitization of the social, is a natural process, takes responsibility, allocates time to its members, is the quenching of the need to love and be loved, is regular living, is the growth of new generations, builds nests, develops the relationship of dependence and commitment, is the cure for loneliness, is to have children, is the coexistence of husband and wife, expends labor and shows patience, performs certain roles, is long-term coexistence, shows solidarity, establishes communication, achieves a sense of completeness, is a stratified formation, and sets its members free. Thanks to these meanings we have two separate clusters of data. On one hand are the family's meanings of differentiation that they disseminate within the course of history, and on the other are how modern fathers make sense of the family. Thus we have developed arguments that can make an up-to-date and comprehensive definition of family or revise the definitions in the literature.

These two sets of data obtained in the second section of dialectical thinking have been used for comparing them with the descriptions of family that take place in the literature. Most of the family definitions in the literature on family in Turkey are seen to have been made in the framework of structural-functionalist theory. The following have been detected as common points of these definitions of family: heterosexual relations, having children, showing group qualities, providing transitions between generations, showing continuity, having blood ties, and signing the contract with the bond of marriage. These definitions of family have revealed both the new organized forms of families that have changed and also the interviews performed with fathers

to remain insufficient at expressing the organization of current families from many perspectives in the interviews' results. However, some definitions are again also seen to be closely related to the new organization of the family. These definitions are seen trying to evaluate the family generally as a relationship network, emphasizing the importance of sharing feelings and solidarity in the relationship among people, and evaluating the family within the idea of continuity. In these definition attempts, the special emphasis that Ülken (1991, p. 37) makes on "order of law" and "convention" and Macionis' (2012, p. 462) and Dikeçligil's (2014, p. 44) emphases on "solidarity" present important intellectual opportunities for today's family organization. Alongside these, the field research and historical exploits of the family point to how the family bears continuity and can adjust itself to the conditions of the day. In light of all these data, the bravery of suggesting a new definition of family has been found for the social sciences in the context of Turkey. Family is the relational space where a social connection or solidarity that is formed among its members or that produces a sense of solidarity is socially accepted and therefore has a legal form as a collective object that additionally has the ability to be able to be added to the provisions of the day.

As seen, this study is an attempt to pave the way for revising the definitions of family that take place in the literature by looking at the meanings that family hosts within its historical course and in its updated states. In this context, organizing the Turk family that has changed in accordance with the trends around the world is seen to have undergone a very rapid process of change especially in the last 20 years. In this process, the meanings that have been installed on family can be said to have at least been also added to the meanings located in the literature. In other words, family has made its own formation continuous, resembling "new wine in an old bottle". In addition, this study can be stated as important in terms of establishing the dialectical thinking approach into the act of sociological thinking through its occurrence. Thus any case being discussed can be taken as a whole within both its uniqueness and in its universality. In this context, the article hopes to present the groundwork of a discussion in terms of future studies to be made on the family.

Kaynakça/References

- Adak, N. (2005). Toplumun temel yapı taşı: Aile. S. Güçlü (Ed.), *Kurumlara sosyolojik bakış* içinde (s. 27–62). İstanbul: Birey Yayıncılık.
- Aktaş, G. (2015). Türkiye'de aile sosyolojisi çalışmalarına genel bir bakış. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 2(52), 419–441.
- Ali Efendi, K. (2010). *Devlet ve aile ahlakı*. İstanbul: İlgı Kültür Sanat Yayıncılık.
- Bell, D. (2013). *İdeolojinin sonu: Ellilerdeki siyasi fikirlerin tükenişine dair* (V. Hacıoğlu, Çev.). Ankara: Sentez Yayıncılık.
- Bourdieu, P. (2006). *Pratik nedenler: Eylem kuramı üzerine* (H. U. Tanrıöver, Çev.). İstanbul: Hil Yayınları.

- Can, İ. (2013). Ailenin tarihsel gelişimi: Dünü, bugünü ve yarını. M. Aydın (Ed.), *Sistematik aile sosyolojisi içinde* (s. 65–93). Konya: Çizgi Yayınevi.
- Canatan, K. (2009a). Türk ailesinin tarihsel gelişimi. K. Canatan ve E. Yıldırım (Ed.), *Aile sosyolojisi içinde* (s. 119–148). İstanbul: Açılım Kitap.
- Canatan, K. (2009b). Aile kavramının tanımı. K. Canatan & E. Yıldırım (Ed.), *Aile sosyolojisi içinde* (s. 65–81). İstanbul: Açılım Kitap.
- Cansel, E. (1991). Sosyal devlet ve aile. B. Dikeçgil ve A. Çiğdem (Ed.), *Aile yazıları: Kültürel değerler ve sosyal değişme* içinde (C. 2, s. 63–71). Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Castells, M. (2006). *Enformasyon çağı: Ekonomi, toplum ve kültür: Kimliğin gücü* (E. Kılıç, Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Coulon, A. (2010). *Etnometodoloji* (Ü. Tatlıcan, Çev.). İstanbul: Küre Yayınları.
- Çeker, O. (1999). *Osmanlı hukuk-i aile kararnamesi*. Konya: Mehir Vakfı Yayınları.
- Çiğdem, A. (1991). *Aile yazıları*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Davis, M. (2010). *Gecekondu gezegeni* (G. Koca, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- De Sassure, F. (2001). *Genel dilbilim dersleri* (B. Vardar, Çev.). İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Dikeçgil, B. (2014). Aileye dair kabullerin ezber bozumu. M. Aydın (Ed.), *Aile sosyolojisi yazıları* içinde. İstanbul: Açılım Kitap.
- Duben, A. (2006). *Kent, aile, tarih* (L. Şimşek, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Durakbaşı, A. (2004, Ekim). *Ziya Gökalp'in Limni ve Malta mektuplarında yeni hayat ve yeni aile*. Türkiye'de Sosyoloji - Ziya Gökalp Sempozyumu'nda sunulan bildiri, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İstanbul.
- Efendi, A. M. (2013a). *Ana babanın evlat üzerindeki hukuk ve vezaifi* (G. Akyol, Çev.). İstanbul: Dergah Yayınları
- Erik, N. (1979). *Ailede eğitim*. Ankara: Çağdaş Basımevi.
- Furstenberg, F. ve Kaplan, S. (2014). Sosyal sermaye ve aile. M. Aydın (Ed.), *Aile sosyolojisi yazıları* içinde. İstanbul: Açılım Kitap.
- Giddens, A. (2005). *Sosyal teorinin temel problemleri* (Ü. Tatlıcan, Çev.). İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Giddens, A. (2010). *Mahremiyetin dönüşümü* (İ. Şahin, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji kısa fakat eleştirel giriş* (Ü. Yıldız Battal, Çev.). Ankara: Phoenix Yayınları.
- Gilbert, P. (1999). Family values and the nation-state. In G. Jagger & C. Wright (Eds.), *Changing family values* (pp. 136–150). New York, NY: Routledge.
- Gittins, D. (2011). *Aile sorgulanıyor!* (T. Erdem, Çev.). İstanbul: Pencere Yayınları.
- Goody, J. (2004). *Avrupa'da aile: Bir tarihsel-antropolojik deneme* (S. Arısoy, Çev.). İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Gökalp, Z. (1976). *Türkçülüğün esasları*. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları
- Gökçe, B. (1991). Aile ve aile tipleri üzerine bir inceleme. B. Dikeçgil ve A. Çiğdem (Ed.), *Aile yazıları: Temel kavramlar, yapı ve tarihi süreç* içinde (C. 1, s. 197–215). Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Güler, D. ve Ulutak, N. (1992). Aile kavramının tarihsel gelişimi ve Türk toplum yaşantısında aile. *Kurgu Dergisi*, 11, 51–76.

- Karpat, K. (1991). Ailede devletçi ve ferdiyetçi görüş. B. Dikeçligil ve A. Çiğdem (Ed.), *Aile yazıları: Temel kavramlar, yapı ve tarihi süreç* içinde. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Kasapoğlu, A. ve Karkiner, N. (2012). *Aile sosyolojisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Kaya, Y. (2014). Türkiye ekonomisinin dönüşümleri ışığında tabakalaşma. L. Sunar (Ed.), *Türkiye’de toplumsal değişim* içinde (s. 155–176). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Keleş, R. (2008). *Kentleşme politikası*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Kemal, N. (2005). Aile. N. Yılmaz Aydoğdu ve İ. Kara (Ed.), *Namık Kemal: Osmanlı modernleşmesinin meseleleri* içinde (s. 274–279). İstanbul: Dergah Yayınları.
- Kömürçüoğlu, M. (2014). Göç ve kentleşme: Gecekonudan kentsel dönüşüme. L. Sunar (Ed.), *Türkiye’de toplumsal değişim* içinde (s. 89–124). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Macionis, J. (2012). *Sosyoloji* (V. Akan, Çev.). İstanbul: Nobel Yayınevi.
- Nazlı, S. (2011). *Aile danışmanlığı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Nirun, N. (1994). *Sistematiik sosyoloji açısından aile ve kültür*. Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Nuhoğlu, A. (2009). *Aile düzenine karşı suçlar*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2015). *Labour force statistics*. Retrieved from http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=REG_DEMO_TL2#
- Orman, S. (2010). İktisat, tarih ve toplum. İstanbul: Küre Yayınları.
- Ortaylı, İ. (2000). *Osmanlı toplumunda aile*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Özensel, E. (2014). Köylerden kırlara: Türkiye’de kırn dönüşümü. L. Sunar (Ed.), *Türkiye’de toplumsal değişim* içinde (s. 125–154). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Poster, M. (1989). *Eleştirel aile kuramı* (H. Tapınç, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sancar, S. (2011). *Erkeklik: İmkansız iktidar: Ailede, piyasada ve sokakta erkekler*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Sayın, Ö. (1990). *Aile sosyolojisi- ailenin toplumdaki yeri*. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Sennett, R. (2002). *Karakter aşınması: Yeni kapitalizmde işin kişilik üzerindeki etkileri* (B. Yıldırım, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sezal, İ. (1996). *Aile nedir*. Ankara: Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Sönmez, Ö. A. (2013). Ailenin diğer kurumlarla ilişkisi. M. Aydın (Ed.), *Sistematiik aile sosyolojisi* içinde (s. 293–314). Konya: Çizgi Yayınevi.
- Swingewood, A. (2010). *Sosyolojik düşüncenin kısa tarihi* (O. Akınhay, Çev.). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Şahinkaya, R. (1991). Orta Anadolu köylerinde aile yapısı. B. Dikeçligil ve A. Çiğdem (Ed.), *Aile yazıları: Temel kavramlar, yapı ve tarihi süreç* içinde (C. 1, s. 34–399). Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. (2006). *Aile yapısı araştırması*. Ankara: Yazar.
- Tekeli, İ. (1982). *Türkiye’de kentleşme yazıları*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Tezcan, M. (2000). *Türk aile antropolojisi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Therborn, G. (2004). *Between sex and power: Family in the world, 1900-2000*. New York, NY: Routledge.

- Thoma, D. (2011). *Babalar: Modern bir kahramanlık hikâyesi* (F. Doğan, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tolan, B. (1991). Geleneksel aileden çağdaş aile yapısına doğru. B. Dikeçligil ve A. Çiğdem (Ed.), *Aile yazıları: Temel kavramlar, yapı ve tarihi süreç içinde* (C. 2, s. 483–496). Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Topçuoğlu, A. (2010). *Türkiye’de aile değerleri araştırması*. Ankara: Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü.
- Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı. (2012). *İstatistik göstergeler*. Ankara: Yazar.
- Ulutaş, E. (2013). Ekonomik ünite olarak aile. M. Aydın (Ed.), *Sistemantik aile sosyolojisi içinde* (s. 335–357). Konya: Çizgi Yayınevi.
- Uslu, İ. (2011). *Türkiye’de Aile Yapısı Araştırması (TAYA)*. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- Ülken, H. Z. (1991). Aile. B. Dikeçligil ve A. Çiğdem (Ed.), *Aile yazıları: Temel kavramlar, yapı ve tarihi süreç içinde* (C. 1, s. 24–30). Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Yıldırım, K. (2014). Cumhuriyet döneminde Türkiye çalışma hayatının gelişimi ve değişimi. L. Sunar (Ed.), *Türkiye’de toplumsal değişim içinde* (s. 177–202). Ankara: Nobel Yayıncılık.